

შეხვედრები გაიმართა აგრეთვე ძმები ნობელების მუზეუმში, შვედეთის სამეფოს მეცნიერებათა აკადემიაში და სამხედრო არქივში. საქართველოს ეროვნულმა არქივმა, აჭარის არ მთავრობის საქვეუწყებო დაწესებულება-საარქივო სამმართველომ და ბათუმის ძმები ნობელების სახელობის ტექნოლოგიურმა მუზეუმმა შვედეთის კულტურის სამინისტროში სტოკჰოლმის ბიზნესის ისტორიის ცენტრთან გააფორმეს თანამშრომლობის მემორანდუმები.

მემორანდუმის გაფორმება შვედეთის ბიზნესის ისტორიის ცენტრთან

2013 წლის ნოემბერში მიღწეულ იქნა შეთანხმება უკრაინის სახელმწიფო არქივთან ურთიერთთანამშრომლობის მემორანდუმის გაფორმების შესახებ, მაგრამ უკრაინაში განვითარებულმა პოლიტიკურმა პროცესებმა მნიშვნელოვნად შეფერხა ეს პროცესი.

მიღწეულია სიტყვიერი შეთანხმება რუსეთის სახელმწიფო ისტორიულ არქივთან (მდებარეობს პეტერბურგში), სადაც დაცულია უამრავი დოკუმენტი სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორიის შესახებ. ამ მიზნით, 2014 წლის ნოემბერში პეტერბურგში იმყოფებოდა საარქივო სამმართველოს განყოფილების უფროსი თამაზ ფუტკარაძე, რომელმაც ჩამოიტანა კავკასიის შესახებ იქ დაცული დოკუმენტების ანაწერები. ზემოთაღნიშნულ არქივებთან გაფორმებული ურთიერთთანამშრომლობის მემორან-

დუმების საფუძველზე შესაძლებელი გახადა უცხოეთში არსებული ხელნაწერებითა და საარქივო დოკუმენტებით აჭარის ცენტრალური სახელმწიფო არქივის ფონდების გამდიდრება.

საარქივო სამმართველო პერიოდულად მასპინძლობს საზღვარგარეთის ქვეყნების საარქივო დაწესებულებების დელეგაციებს. მუდმივად მუშაობს უცხოეთის ქვეყნების ანალოგიურ დაწესებულებებთან თანამშრომლობის დამყარებისა და გადრმავეების მიმართულებით, აქტიურად მონაწილეობს საერთაშორისო კონფერენციებში, ფორუმებში, კონგრესებში, მრგვალ მაგიდებში. მიმდინარეობს აქტიური მუშაობა „არქივების საერთაშორისო საბჭოში“ (ICA) საარქივო სამმართველოს გასაწევრიანებლად.

§ 2. უცხოეთის არქივებიდან სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს შესახებ არსებული ელექტრონული არქივების შემოტანის ორგანიზაცია

დოკუმენტების მოზიდვის, საარქივო ფონდების გამდიდრებისათვის ზრუნვა ყოველთვის იყო არქივის ხელმძღვანელთა უმნიშვნელოვანესი საზრუნავი. არქივისტები ყველაფერს აკეთებდნენ იმისათვის, რომ მოეძიათ, შეეგროვებინათ ქართული თუ უცხოენოვანი წერილობითი დოკუმენტები და დაებინავებინათ შესაბამის ფონდსაცავებში.

უცხოეთის არქივებში დაცული დოკუმენტების ასლების შემოტანა საარქივო საქმიანობის ერთ-ერთი პრიორიტეტული მიმართულებაა. სოლიდურ თანხებს გაიღებენ ჩვენი საარქივო დაწესებულებები პარიზის ნაციონალურ ბიბლიოთეკაში დაცული 29 ქართული ხელნაწერის, ვენისა და გრაცის ბიბლიოთეკებში დაცული 11, გოტინგენის, ჰალეს, ლაიფციგის, ტიუბინგენის, ოქსფორდის, კემბრი-

ჯის, პრინსტონის, პეტერბურგის, მოსკოვის, კიევის, ოდე-
სის და სხვა ქალაქების საბუთსაცავებში დაცული უამ-
რავი დოკუმენტის შესასყიდად, მაგრამ დოკუმენტების
დედნების უნიკალური ღირებულებების გამო ამის მიღწე-
ვა ვერ ხერხდება. მაგალითისათვის შეიძლება დავასახე-
ლოთ კემბრიჯის უნივერსიტეტის მარჯორი უორდროპის
ფონდში დაცული ხელნაწერები: ვახტანგ VI-ის სამარ-
თლის შემცველი კრებული, სულხან-საბას ლექსიკონი,
მისივე „მოგზაურობა ევროპაში“, „სირინოზიანი“, „ალექ-
სანდრიანი“, ანდრია სალოსის ცხოვრება, „გეფხისცვაოსა-
ნი“, ეზოპეს ცხოვრების აღწერა და ა. შ. ჩვენთვის ცნო-
ბილია, რომ საინტერესო დოკუმენტური მასალებია დაცუ-
ლი ოდესის სახელმწიფო არქივში, რომელთანაც გაფორ-
მებული გვაქვს ურთიერთთანამშრომლობის მემორანდუმი.
ამ მემორანდუმის საფუძველზე 2013 წლის ნოემბერში
მოხერხდა ოდესის სახელმწიფო არქივიდან დოკუმენტე-
ბის ნაწილის შემოტანა, ნაწილი კი კვლავ გამოსავლე-
ნია.

ევროპის ქვეყნების არქივები სწორედ ამდაგვარად
უდგებიან მათი ქვეყნის შესახებ საზღვარგარეთის დო-
კუმენტსაცავებში დაცული საბუთების მოძიების საქმეს.
ბულგარეთის სახელმწიფო არქივში არსებობს სპეცია-
ლური განყოფილება, სადაც საზღვარგარეთიდან შემო-
ტანილი დოკუმენტების კოლექციების მხოლოდ დასახე-
ლება დაახლოებით 700 გვერდს შეადგენს
(<http://www.archives.government.bg>).

საქართველოს ფარგლებს გარეთ დაცული დოკუმენ-
ტების მოძიებასა და შემოტანას ყურადღება 1920-იან
წლებშიც ექცეოდა. მართალია ასეთი სამუშაოები ტარდე-
ბოდა საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში არსებული
რესპუბლიკების არქივებთან, მაგრამ ამასაც ჰქონდა გან-
საკუთრებული მნიშვნელობა საარქივო დოკუმენტებით

აჭარის ცენტრალური სახელმწიფო არქივის გამდიდრების თვალსაზრისით.

საარქივო საბუთებში დაცულია „Терски“-ს სამხარეო საარქივო ბიუროსა და აჭარის საარქივო ბიუროს შორის 1927 წლის მაისის მიმოწერები აჭარის შესახებ არსებული საარქივო დოკუმენტების აჭარის საარქივო ბიუროსათვის გადმოცემის შესახებ (ასსცსა, ფ. რ-89, ან. 1, საქმე 3, ფურც.1).

1934 წელს უკრაინის ცენტრალურ საარქივო სამმართველოს აჭარის სახელმწიფო არქივისათვის გამოუგზავნია 13 საქმეთა ერთეული ერთი თვის ვადით - სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების ჩატარებისათვის (ასსცსა, ფ. რ-89, ან. 1, საქმე 9, ფურც. 2). დოკუმენტებში წარმოდგენილია ხარკოვის შრომის ცენტრალური არქივიდან გამოგზავნილი საქმეების ჩამონათვალი და სია იმ დოკუმენტებისა, რომლებიც შეეხება ბათუმს და დაცულია უკრაინის ცენტრალურ საარქივო სამმართველოში (ასსცსა, ფ. რ-89, ან. 1, საქმე 9, ფურც. 6, 58).

უკრაინიდან საარქივო დოკუმენტების შემოტანას ყურადღება მიექცა დამოუკიდებელი საქართველოს პირობებშიც. სახელმწიფო სამეცნიერო გაერთიანება „მემატიანეს“ 1992 წლის სამუშაო გეგმაში ვკითხულობთ: „განხორციელდეს რუსეთისა და უკრაინის არქივებში საქართველოს შესახებ არსებული მასალების მოძიება და სათანადო ხელშეკრულების გაფორმება დოკუმენტების პირების საქართველოში ჩამოსატანად“. ზემოთდასახელებული ღონისძიებების პარალელურად გარკვეული ყურადღება მიექცა უცხოეთის შესახებ საქართველოს არქივებში დაცული დოკუმენტების გამოვლენასა და სისტემატიზაციას. აღნიშნულთან დაკავშირებით 1992 წ. მიღებულ ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში ჩაიწერა: „განხორციელდეს რესპუბლიკის ცენტრალურ სახელმწიფო არქივებში საზ-

ღვარგარეთის ქვეყნების ისტორიის ამსახველი მასალების ნუსხების შედგენაზე კონტროლი, მათი წარმოდგენა და ანალიზი (ასსცსა, ფონდი N რ- 1041, ან 1, საქმე 1514, ფურც. 16).

ყურადღება მიექცა თურქეთის არქივებიდან შესაბამისი დოკუმენტების გამოვლენასა და შემოტანის საკითხებსაც. ამ მიზნით 1997 წელს ორი მუშაკი მიუვლენიათ თურქეთის რესპუბლიკაში სამუშაოდ (ასსცსა, ფონდი 1041, ან 1, ს 1883, ფურც. 58)

უცხოეთის არქივებიდან საარქივო დოკუმენტების შემოტანის საკითხი დროდადრო იხილებოდა კიდევ ადგილობრივი ხელისუფლების სხვადასხვა სტრუქტურებში. ეს საკითხი განიხილა აჭარის არ უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმმა 1999 წლის 26 აპრილის სხდომაზე. გამომსვლელების სიტყვაში აღინიშნა, რომ „თურქეთის რესპუბლიკის არქივებში არსებობს საქართველოს, კერძოდ აჭარის ისტორიული წარსულის ამსახველი მეტად საინტერესო დოკუმენტების დიდი რაოდენობა, რომლებიც ჯერჯერობით შეუსწავლელია და არ გამოიყენება სამეცნიერო ბრუნვაში. აღნიშნული მასალების შემოტანის გარეშე შეუძლებელია მე-15-მე-16 საუკუნის პერიოდის საქართველოს ისტორიის ობიექტურად და სრულყოფილად გამოკვლევა და შესწავლა (ასსცსა, ფონდი 1041, ან. 1, საქმე 1868, ფურც. 9, 10). სხდომაზე მიღებული გადაწყვეტილებით შეიქმნა „თურქეთის რესპუბლიკის არქივებში დაცული საქართველოს ისტორიული წარსულის ამსახველი დოკუმენტების შემსწავლელი კომისია“-ნური ვერძაძის, შუშანა ფუტყარაძის, გივი ბოლოთაშვილის, ოსიკო გვარიშვილის, ჯემალ ჯაყელის, შალვა აბაშიძის, ნუგზარ ზოსიძის შემადგენლობით. მიღებული გადაწყვეტილებით უცხოეთიდან დოკუმენტების შემოტანაზე ყოველწლიურად 8000 ლარი უნდა გახარჯულიყო (ასსცსა, ფ. 1041, ან. 1,

საქმე 1974, ფურც. 17), თუმცა აღნიშნული გადაწყვეტილების რეალიზაცია ყოველთვის არ ხერხდებოდა.

მნიშვნელოვანი იყო აგრეთვე აჭარის ცენტრალური არქივის ფონდების შევსება აჭარის შესახებ საქართველოს არქივებსა თუ სხვადასხვა უწყებებში დაცული დოკუმენტებით. ამ მიზნით 2000 წლის სამუშაო გეგმით გათვალისწინებული იყო არქივისტების **მივლინება ქუთაისსა და თბილისში** (ასსცსა, ფ. 1041, ან.1, ს. 1871 ფურც. 133). შესაბამისად, ქუთაისის სახელმწიფო და საქართველოს ეროვნულ არქივებში გამოვლინდა უამრავი უნიკალური დოკუმენტი, რომელთა ასლები შალვა აბაშიძის ხელმძღვანელობით იქნა შემოტანილი აჭარის ცენტრალურ სახელმწიფო არქივში 2001 წლის აპრილ-მაისში (ქუთაისიდან 8 ათასი, თბილისიდან - 7 ათასი ფურცელი) (ასსცსა, ფ. 1041, ან. 1, საქმე 1974, გურც. 28)

გარკვეული ღონისძიებები გატარდა **ადგილობრივი უწყებებიდან წერილობითი, კინო, ფოტო, ფონო მასალების არქივისათვის გადაცემის თვალსაზრისით**. ამ მიზანს ემსახურებოდა თათბირი აჭარის არ უხენაესი საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილესთან (ოქმი N23. 29. 06. 2001 წ.), რომელზეც განიხილეს ტელევიზიაში, რადიოში, სახელმწიფო მუზეუმსა და კულტურის სამინისტროს სისტემაში დაცული კონოქურნალების, კინოსიუჟეტების, ვიდეო-ფოტო-ხმოვანი მასალების ცენტრალური არქივისათვის გადაცემის საკითხი (ასსცსა, ფ. 1041, ან. 1, საქმე 1974, ფურც. 52)

უცხოეთიდან თუ საქართველოს არქივებიდან დოკუმენტების მოზიდვის თვალსაზრისით გარკვეული მუშაობა ტარდებოდა მომდევნო პერიოდშიც. 1970-იან წლებში ეს მიმართულება სტრუქტურული ერთეულის სახითაც ჩამოყალიბდა. სამეცნიერო-კვლევითი, მეთოდური და პრაქ-

ტიკულ-ორგანიზაციული მუშაობის შემდგომი გაუმჯობესების, კერძოდ ოჯახებში ქართველი ხალხის წარსულისა და აწმყოს ამსახველი დოკუმენტებისა და კოლექციების გამოვლენისა და სახელმწიფო საარქივო ფონდის შევსების მიზნით საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოსთან არსებული მთავარი საარქივო სამმართველოს კოლეგიამ 1974 წ. 19 თებერვალს მიიღო გადაწყვეტილება მინისტრთა საბჭოსთან არსებულ მთავარ საარქივო სამმართველოსთან საარქივო საქმის ხელშემწყობი რესპუბლიკური საზოგადოებრივი საბჭოს შექმნის შესახებ (ასსცსა, ფონდი რ-89, საქმე 372, ფურც. 1).

ჩვენი ქვეყნის შესახებ უცხოეთის არქივებში დაცული დოკუმენტების მოძიებისა და საარქივო სამმართველოში შემოტანის თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი ღონისძიებები იქნა გატარებული 2010 წლიდან. საზოგადოებასთან, საზღვარგარეთთან, მასმედიასთან ურთიერთობის, დოკუმენტების გამოყენებისა და პუბლიკაციის განყოფილების ინიციატივით (განყოფილების უფროსი თამაზ ფუტკარაძე) ევროპის სხვადასხვა ქალაქების არქივებიდან ჩამოტანილი იქნა მეტად მნიშვნელოვანი დოკუმენტების ასლები, რომლებიც შესაძლებლობას აძლევს დაინტერესებულ მკვლევარს ადგილზე გაეცნოს და შეისწავლოს უცხოური დოკუმენტები ჩვენი ქვეყნის სოციალურ - ეკონომიკური, პოლიტიკური თუ კულტურული ცხოვრების შესახებ.

2011 წლის 14 ივლისიდან 28 ივლისამდე ბუღაჩურეთში, სოფლის კირილესა და მეთოდეს ბიბლიოთეკის ორიენტალისტიკის განყოფილებაში იმყოფებოდნენ საარქივო სამმართველოს უფროსის მოადგილე სანდრო ბერიძე და საზღვარგარეთთან, საზოგადოებასთან ურთიერთობებისა და საინფორმაციო ტექნოლოგიების განყოფილების უფროსი თამაზ ფუტკარაძე.

სოფიის კირილეს და მეთოდეს სახელობის ბიბლიოთეკა

ასეთივე ვიზიტი განხორციელდა 2012 წლის 10-21 დეკემბერს (თამაზ ფუტკარაძე, ფრ. ქარდავა). აღნიშნული ვიზიტების შედეგად მოძიებული იქნა სოფიის არქივში დაცული ოსმალური პერიოდის (XVI-XVIII სს.) 1000-მდე დოკუმენტი, რომელთა ქსეროასლებმა ბინა დაიდო აჭარის საარქივო სამმართველოს ფონდსაცავებში. აღნიშნულ დოკუმენტებში წარმოდგენილია მოსახლეობის ეთნიკური სურათი, გადასახადები, საბრძოლო და სამხედრო შინაარსის დოკუმენტები, სხვადასხვა სახის ინფორმაციები კაზების შესახებ, არზები, არზუჰალები, დავთრები, ფირმანები, მახზატები. დოკუმენტების ერთი ნაწილი ეხება ბათუმში, გონიოსა და ციხისძირში დისლოცირებული ოსმალთა შეიარაღებული ძალების რაოდენობას, მათ პოზიციას, შეიარაღების მდგომარეობას, ციხის მცველებად ჩაყენებული იანიჩრების, ბეშლუიანების, ჯებექიების და სხვა მეთაურების მიერ ოსმალეთის ხელისუფლებისადმი წარდგენილ არზებს ამა თუ იმ ციხეში ჩაყენებული სახელმწიფო ლაშქრის რაოდენობის, მათ შესანახად საჭი-

რო თანხასთან დაკავშირებულ პრობლემებს. დოკუმენტებში საუბარია ადგილობრივი მოსახლეობის აჯანყების შესახებაც. აღნიშნულ წერილობით დოკუმენტებს აქვს უაღრესად დიდი სამეცნიერო და პრაქტიკული მნიშვნელობა, რადგან ოსმალური პერიოდის ამსახველი ისტორიული დოკუმენტები საქართველოს საარქივო დაწესებულებებში ძალზე მწირია, აჭარის არ საარქივო სამმართველოში კი პრაქტიკულად არ არსებობდა.

თამაზ ფუტკარაძე და ფრიდონ ქარდავა სოფიის ბიბლიოთეკის აღმოსავლეთმცოდნეობის განყოფილების თანამშრომლებთან (2012 წლის 16 დეკემბერი)

საარქივო სამმართველოში ბინა დაიდო აგრეთვე პეტრიწონის მონასტრის ტიპიკონის XVIII საუკუნის ქართული (ასომთავრული) ხელნაწერის ქსეროასლმა, რომელიც უსასყიდლოდ იქნა გადმოცემული ბულგარელი კოლექციების მიერ.

ვიზიტის პერიოდში საარქივო სამმართველოს წარმომადგენლები შეხვდნენ სოფიისა და ბლაგოევგრადის

საარქივო დაწესებულებათა ხელმძღვანელებს, დაათვალიერეს ფონდსაცავები, რესტავრაციის ლაბორატორია, ერთმანეთს გაუზიარეს გამოცდილებები და ისაუბრეს სამომავლო სამეცნიერო კონტაქტების აუცილებლობის შესახებ.

სოფიის ბიბლიოთეკის აღმოსავლეთმცოდნეობის განყოფილება

მოგვიანებით მოხერხდა საქართველოს შესახებ არსებული საარქივო დოკუმენტების შემოტანა სოფიისა და ბლაგოვეგრადის არქივებიდანაც. ბუღარელმა კოლეგებმა აღნიშნული დოკუმენტები უსასყიდლოდ გადმოსცეს აჭარის საარქივო სამმართველოს. აღნიშნული დოკუმენტების მნიშვნელობიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია მათი მოკლე დახასიათება.

დოკუმენტების ქრონოლოგიური ჩარჩო მოიცავს 1917-1992 წლებს. იგი მნიშვნელოვან ინფორმაციას შეიცავს ჩვენი ქვეყნის ბოლო პერიოდის სოციალ-ეკონომიკური, პოლიტიკური თუ კულტურული ვითარების შესახებ.

დოკუმენტები ძირითადად ბულგარულ ენაზეა წარმოდგენილი, მცირე ნაწილი კი ფრანგულ და რუსულ ენებზე. მათი ძირითადი ნაწილი ნაბეჭდია, ხოლო ნაწილი ხელნაწერი.

დოკუმენტებში წარმოდგენილია მიმოწერები საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარებასთან დაკავშირებით; თურქეთის მიერ ბათუმის, ყარსისა და არტაანის ექსპანსიის ამსახველი დოკუმენტები; ხელშეკრულებები თურქეთ-საქართველოსა და გერმანია-თურქეთს შორის; გერმანია-რუსეთის შეთანხმება საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარებასთან დაკავშირებით; მასალები ყარსის, ბათუმისა და არტაანის რეფერენდუმების შესახებ და ა. შ. საქმე შედგება 124 გვერდისა და საქმის დამადასტურებელი ფურცელისაგან. დოკუმენტი მნიშვნელოვან ინფორმაციას შეიცავს ქვეყნის პოლიტიკური ისტორიის ასევე ბულგარეთ-საქართველოს ურთიერთობის საკითხების შესწავლის თვალსაზრისით.

შემოტანილ საარქივო მასალებში დაცულია ბულგარულ ენაზე გამოცემული **ილიკო ქურხულის** წიგნები ქართული ხალხური სიმღერების შესახებ.

ამავე მასალებში არის მიმოწერა საქართველოს კათალიკოს - პატრიარქ მელქისედეკ მესამესა და ბულგარეთის სასულიერო პირს - დინო ბოჟკოვს შორის. წერილიდან ჩანს, რომ ისინი ერთად სწავლობდნენ ყაზანის სასულიერო აკადემიაში. დინო ბოჟკოვი გულთადად მოიკითხავს პატრიარქს, საუბრობს მათ კეთილმეგობრულ ურთიერთობებზე, პიროვნულ თვისებებზე და მას **„აკადემიის უფროს მეგობარს და სულიერ მმას“** უწოდებს. დინო ბოჟკოვი დაინტერესებულია საქართველოთი და ამ ქვეყანაში მიმდინარე პროცესებით. „ჩვენთან ბულგარეთში, ყველაფერი გვაინტერესებს, რაც ხდება საქართველოში“ -

წერს იგი. ბოჟკოვის ერთი წერილი ბულგარულ ენაზეა, ხოლო მეორე რუსულ ენაზე. საქმეშია მელქისედეკ მესამის ორი ფოტო.

მელქისედეკ მესამე (სოფიის არქივში დაცული ფოტოდოკუმენტის ასლი)

შემოტანილ დოკუმენტებში წარმოდგენილია ასევე თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიის და ძველი ქართული ლიტერატურის კათედრის დოცენტის - **რევაზ სირაძის** წერილი სოფიის უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტის დეკანისადმი ბულგარეთ-საქართველოს ურთიერთობების ერთობლივი კვლევის აუცილებლობის შესახებ. წერილი დათარიღებულია 1973 წლის 26 მარტით.

ამრიგად, საქართველოს შესახებ სოფიის სახელმწიფო არქივში დაცული დოკუმენტები ცხადყოფს ბულგარეთის ხელისუფლების სწრაფვას და სურვილს - დაამყაროს მჭიდრო მეგობრული ურთიერთობა საქართველოსთან, გააგრძელონ ისტორიულად არსებული პოლიტიკური თუ კულტურული ურთიერთობების ტრადიციები თანამედროვე პერიოდშიც. ცხადია, ასეთი მისწრაფება ჩვენი ხალხების ისტორიული ბედის ერთობითაც არის განპირობე-

ბული. ბულგარელი კოლეგების მიერ საქართველოს შესახებ არსებული დოკუმენტების უსასყიდლოდ გადმოცემა სწორედ ამ მეგობრობის და სიყვარულის გამოხატულებაა. აჭარის საარქივო სამმართველო კვლავაც აქტიურად თანამშრომლობს ბულგარეთის საარქივო დაწესებულებებთან.

საერთაშორისო ურთიერთობების გაღრმავებისა და საარქივო ფონდებით აჭარის ცენტრალური სახელმწიფო არქივის გამდიდრების თვალსაზრისით მნიშვნელოვან მოვლენად გვესახება გრაცის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკის ხელნაწერთა განყოფილებაში დაცული VII-XI საუკუნეების უძველესი ქართული ხელნაწერების ასლების შემოტანა 2012 წ. წლის ივლისში. ცნობილია, რომ გრაცის (ავსტრია) უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკის ხელნაწერთა დეპარტამენტში დაცულია 7 უნიკალური ქართული ხელნაწერი, რომლებიც თარიღდება VII-XI საუკუნეებით. ერთ-ერთი მათგანი, VII საუკუნით დათარიღებული ქართული ლექციონალი ბიბლიოთეკის მშენებაა, რადგან იგი არის ყველაზე ძველი ხელნაწერი გრაცში დაცულ 400 000 ხელნაწერს შორის.

გრაცში დაცულ ხელნაწერებს არაერთი ქართველი და უცხოელი მკვლევარის ყურადღება მიუპყრია. მათი ისტორია ცნობილი ქართველოლოგის, გრაცის უნივერსიტეტის პროფესორის ჰუგო შუხართის სახელს უკავშირდება. იგი 1880-იან წლებში დაინტერესდა ქართულით, დაამყარა სამეცნიერო კონტაქტები ქართველ მეცნიერებთან და საზოგადო მოგვაწევებთან: ილია ჭავჭავაძესთან, პეტრე მელიქიშვილთან, ნიკო მართან, ალექსანდრე ცაგარელთან, დავით სარაჯიშვილთან და სხვებთან. შუხართს ორ ათეულამდე გამოკვლევა აქვს საქართველოს შესახებ. სწორედ ქართულისადმი მისმა დიდმა სიმპათიამ გადაარჩინა ეს უნიკალური ძეგლები, რომელიც ვიღაც გადაამყიდველის ხელში იყო მოხვედრილი. ქართულმა საზოგადოებამ

გრაცში დაცული ქართული ხელნაწერების შესახებ ინფორმაცია აკაკი შანიძისაგან შეიტყო. ეს ხელნაწერები 1883 წელს სინას მონასტერში უნახავს პროფესორ ალექსანდრე ცაგარელს, მაგრამ 1902 წელს ნიკო მარსა და ივანე ჯავახიშვილს ეს ხელნაწერი აღგიღზე აღარ დახვედრიათ. ძნელია იმის თქმა, ვინ და როდის გაიტანა მონასტრის საცავიდან ეს დოკუმენტები. ავსტრიელი მხატვარის ალფონს მილიხის თქმით 1894 წლისათვის ამ ხელნაწერების ხელში ჩასაგდებად ნამდვილი ომი გაიმართაო. თუმცა საბოლოოდ იგი მაინც მილიხის ხელში აღმოჩნდა. იგი დილეტანტი იყო, მაგრამ ეს ხელნაწერები გარეგნული სილამაზის გამო გამოსტაცა კონკურენტებს. მილიხი ანტიკვარული ნივთების და ძველი ხელნაწერების ვაჭრობით ირჩენდა თავს. 1896 წელს მილიხმა აღნიშნული კოლექცია შესთავაზა ვენის ბიბლიოთეკას. ბიბლიოთეკის დირექტორმა ცაისბერგმა შუხართს თხოვა დახმარება, რათა გაეგო ხელნაწერების შინაარსი და 4 ხელნაწერი გადაუგზავნა. აღმოჩნდა, რომ ხელნაწერები სინას მთის ეკატერინეს მონასტრის კუთვნილება იყო. ცაისბერგმა მილიხს მოთხოვა ხელნაწერების ფლობის დამადასტურებელი საბუთი, რაც მილიხს არ გააჩნდა. ცაისბერგმა ვერ გაბედა აღნიშნული ხელნაწერების მიღება, რისთვისაც ის მკაცრად გააკრიტიკა ვენის უნივერსიტეტის პროფესორმა იაგინმა: ”მე არ მესმის ბიბლიოთეკის დირექტორისა, სხვებიც ასე რომ მოქცეულიყვნენ, ევროპის ძალიან ცოტა ბიბლიოთეკას ექნებოდა მათი ახლანდელი განძიო”. მილიხს შეეშინდა ხელნაწერების დაკარგვისა, რადგან მას სამართალდამცველებიც დაემუქრნენ და ხანგძლივი ვაჭრობის შემდეგ იგი მიყიდა ჰუგო შუხართს (დაახლოებით 500 გულდენად). შუხართმა აღნიშნული ხელნაწერების საფასური საკუთარი ჯიბიდან გადაიხადა და ამ უნიკალურ დოკუმენტებს ბინა დაუდო გრაცის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკის ხელნაწერთა ფონდში.

გრაცის უნივერსიტეტი

ბიბლიოთეკის სამკითხველ დარბაზი და ხელნაწერთა განყოფილება

ხელნაწერების მოვლა-შენახვას ავსტრიელები განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევენ. ქართული ხელნაწერები მოთავსებულია ორ ყუთში პირველ ყუთში არის ხუთი ხელნაწერი, რომელთგანაც ერთი გრაგნილია.

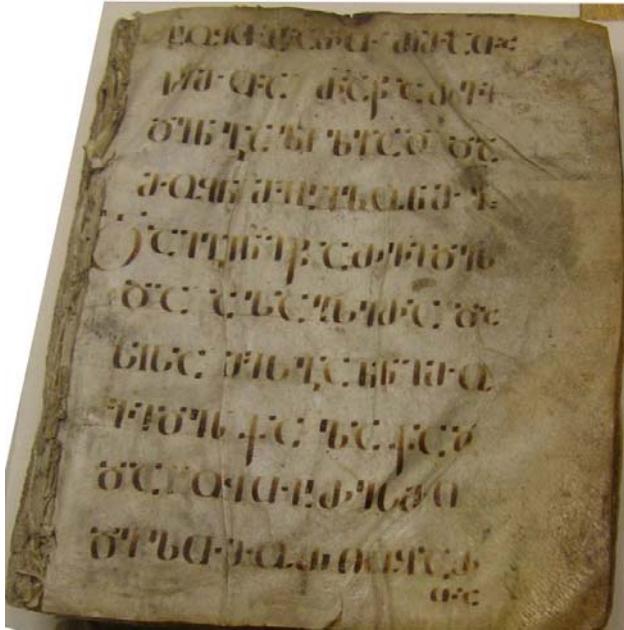

ქართული ხელნაწერები

ამ დოკუმენტებს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება აღმოსავლეთის ხალხების და მათ შორის ქართველების ლიტერატურული მემკვიდრეობის, ქრისტიანული კულტურის ისტორიის, ძველი ქართული ენის გრამატიკის კონკრეტული თუ ზოგადთეორიული საკითხების კვლევის თვალსაზრისით.

განსაკუთრებით საინტერესოა პირველი ხელნაწერი-ხანმეტი ლექციონარი, რომელიც VII საუკუნით თარიღდება, თუმცა იგი მომდინარეობს V საუკუნის დედნიდან. ამიტომაცაა, რომ ქართულ ხელნაწერებს „ბიბლიოთეკის ოქროს ფონდს“ უწოდებენ და გასაოცარი პასუხისმგებლობით უვლიან და უფრთხილდებიან. მათი ინფორმაციით, ამ ხელნაწერების შესყიდვის სურვილი არა ერთ ორგანიზაციას თუ კერძო პირს ჰქონია, სოლიდურ თანხებსაც სთავაზობდნენ, მაგრამ ბიბლიოთეკამ მათ გასხვისებაზე კატეგორიული უარი განაცხადა.

ხანმეტი ლექციონარი

აღნიშნულ დოკუმენტს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება სუბიექტის მეორე პირის ნიშნების შესწავლის თვალსაზრისით. ხელნაწერი შესრულებულია ასომთავრულით, რომელიც გადაწერილია იერუსალიმში, VII საუკუნეში. იერუსალიმიდან ეს დოკუმენტები აუტანიათ სინას მთაზე, საიდანაც მოიპარეს და მოგვიანებით აღმოჩნდა გრაცის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში. შინაარსობრივად მასში წარმოდგენილია საკითხავები ახალი აღქმის წიგნებიდან. ეს ხელნაწერი გამოიკვლია აკაკი შანიძემ.

მკვლევართა განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს მეორე ხელნაწერი-სომხურ-ქართული პალიმფსესტი. ამ ხელნაწერში პირველი 4 ფურცელი ნუსხურით, ხოლო დანარჩენები კი ასომთავრულითაა შესრულებული. იგი დღემდე საგანგებოდ არავის შეუსწავლია. ხელნაწერი თარიღდება

X საუკუნის პირველი ნახევრით და გადაწერილია **მონაზონ სერაფიონის მიერ**. ხელნაწერი ყურადღებას იქცევს აკინძვის ორიგინალურობის თვალსაზრისითაც.

სომხურ-ქართული პალიმფსესტი

სომხურ-ქართულ პალიმფსესტს თავისი მნიშვნელობით არ ჩამოუვარდება III ხელნაწერი **“სემიონ სალოსოს ცხოვრება”**. ეს ძეგლი სრულყოფილად დღემდე არაა შესწავლილი. მისი ავტორია VII საუკუნის სასულიერო მოღვაწე, კვიპროსის ქალაქ ნეაპოლისის ეპისკოპოსი **ლ. ნიკოპოლელი**. **თხზულება შესრულებულია ნუსხურით, გადაწერილია X საუკუნეში თეოდორე წყუდეელის მიერ**. წიგნის ამკინძველად ჩანს იოანე ზოსიმე. თხზულების მთავარი გმირია **522-590 წლების მოღვაწე**

სალოსი ანუ სულელი, უფრო სწორად “ღმრთისათვის სულელი.” იმ პერიოდში სირიელ ასკეტთა შორის თავი იჩინა მოღვაწეობის ახალმა მიმართულებამ. ისინი ხალხში არ ცხოვრობდნენ, თუმცა ხშირად იყვნენ საზოგადოების თავშეყრის ადგილებში, რათა სულელი კაცის სამოსში გახვეულებს შეესრულებინათ თავიანთი მიზნები. მათ თითქოსდა ორი ცხოვრება ჰქონდათ: გარეგანი და შინაგანი. სხვების დასანახად ერთნი იყვნენ, ღმრთისა და საკუთარი თავის მიმართ კი მეორენი. სწორედ ასეთ მოღვაწეთა რიცხვს მიეკუთვნებოდა სვიმიონი. “სვიმიონ სალოსოს ცხოვრებას” დიდი მნიშვნელობა აქვს როგორც რელიგიური, ისე ლიტერატურული თვალსაზრისითაც.

ასეთივე მნიშვნელობისაა მომდევნო ხელნაწერებიც: “იაკობ მოციქულის ჟამისწირვა”, “წესი განახლებისა” “ნაწყვეტები იოანეს სახარებიდან” და მრავალთაგოდან. მეხუთე ხელნაწერი “იოანე ოქროპირის ჟამისწირვა” წარმოადგენს გრაგნილს და განეკუთვნება X საუკუნეს.

ხელნაწერთა განყოფილების სამეცნიერო ხელმძღვანელი ერის რეიპარდი

მთლიანობაში ხელნაწერები მოიცავს დაახლოებით 800 გვერდს. ჩვენ შესაძლებლობა მოგვეცა გვენახა აღნიშნული დოკუმენტები. იქაური კოლეგების დახმარებით ხელნაწერების ქსეროასლი უსასყიდლოდ გადმოეცა ჩვენს არქივს. ამ საქმეში დიდი დახმარება გაგვიწია გრაციის უნივერსიტეტის ხელნაწერთა განყოფილების სამეცნიერო ხელმძღვანელმა ერის რეიჰარდმა.

ერის რეიჰარდი და თამაზ ფუტკარაძე
(2012 წლის ივლისი)

ამჟამად ჩვენი არქივის განკარგულებაშია ამ ხელნაწერების სრული ელექტრონული ვერსია.

საარქივო სამმართველო კვლავაც აგრძელებს საქმიანობას უცხოეთის არქივებსა და წიგნსაცავებში დაცული წერილობითი დოკუმენტებისა და ქართული ხელნაწერების მოძიება-გამოვლენისათვის და მათი ელექტრონული ვერსიების შემოტანისათვის.

თაზო IX

ოსინი ქმნილენე საარქივო ღარგის ტრადიციებს

აჭარის საარქივო დაწესებულების თითქმის საუკუნოვან ისტორიაში მრავლად მოიპოვებიან ადამიანები, რომელთაც განსაკუთრებული ღვაწლი მიუძღვით საარქივო საქმის განვითარებაში. მათი უბრალოდ ჩამოთვლაც შორს წაგვიყვანდა, რომ არაფერი ვთქვათ სასოებით და მზრუნველობით მოვლილ დოკუმენტებზე, პასუხისმგებლობით გადარჩეულ ღირებულ და პრაქტიკულ ღირებულებასმოკლებულ საარქივო საქმეებზე, საცავებში ფაქიზად დალაგებულ საარქივო ფონდებადქცეულ სხვადასხვა დაწესებულებების მოღვაწეობის ამსახველ მასალაზე.

დოკუმენტები დუმს, მაგრამ დოკუმენტები მეტყველებენ. არქივში ჩანს ყველაზე მეტად დუმილისა და მეტყველების მნიშვნელობა. და თუ დღეს ზოგიერთ ამაგდარ არქივისტთა სხეულები ძვალთშესანახში მშვიდად განისვენებენ, არქივში დაცული დოკუმენტები, მათი პირადი საქმეები მათივე კეთილსინდისიერებაზე, ზნეობაზე, პასუხისმგებლობასა და საქმის სიყვარულზე გვესაუბრებიან.

აჭარი სარქივისტთა გალერეაში ბევრი კარგი სახეა, რომლებმაც უანგარო შრომითა და გარჯით დიდი ამაგი დასდეს დარგის განვითარებას. თითქმის 30-40 წელი იღვაწეს არქივში ჩვენმა უფროსმა კოლეგებმა: ვალიკო მკერვალიშვილმა, გრიგოლ ჩაგანავამ, შოთა გაბრუშიძემ, გუგული ანდღულაძემ, ნუნუ სკამკოჩაშვილმა, დოდო ჩაჩუამ, გრიგოლ პინიანცმა, მაყვალა არობელიძემ, ლიანა ვანიძემ, კოლია თოღაძემ. დღესაც სიყვარულითა და მზრუნველობით მოიკითხავენ არქივს დამსახურებული არქივისტები: სერგო ტაბაღუა, თალიკო შეყილაძე, ლილი ოთიაშვილი...

განსაკუთრებით საინტერესო და დასაფასებელია იმ არქივისტთა საქმიანობა, რომლებიც იდგნენ არქივის სათავეებთან და მეორე მსოფლიო ომის დროს მოუწიათ მოღვაწეობა.

ჩვენს არქივში დაცული მასალების შესწავლით ნათლად ჩანს, რომ 1921 წლის 15 ივლისს, ბათუმისა და მისი ოლქის სამხედრო კომისარის მიერ შექმნილმა სამხედრო ისტორიული დოკუმენტების შემგროვებელმა დროებითმა კომისიამ ხელი მოჰკიდა როგორც სამხედრო, ასევე სამოქალაქო და საარქივო დოკუმენტების შეგროვებასა და დაცვას (ასსცსა, ფონდ ირ-1. საქ.40. ფურც. 104). ბათუმში ეს საქმე დაევალა მთავარი საარქივო სამმართველოს რწმუნებულს გიორგი ფურცელაძეს, რომელიც 1923 წლის 9 მარტს აჭარის სახკომსაბჭოსადმი წარდგინილ მოხსენებაში მიმოიხილავეს რა ბათუმში საარქივო საქმეების შემადგენლობას, მათ ადგილსამყოფელს, დაცვის ცუდ პირობებს, ითხოვს დახმარებას, „რომ ეს დიდი განძი და საისტორიო მასალა, რომელიც არის შეუფერებელ ბინაში, გადავარჩინოთ დაღუპვას“.

გიორგი ფურცელაძის მონღომებამ ნაყოფი გამოიღო. სახკომსაბჭოს პრეზიდიუმის 1923 წლის 11 აპრილის გადაწყვეტილებით განათლებების სახალხო კომისარიატის დაქვემდებარებაში შეიქმნა აჭარის საარქივო განყოფილება 4 საშტატო ერთეულით: გამგე, კლასიფიკატორი, არქივარიუსი და კურიერი.

ქედს ვიხრით იმ პირველი არქივისტების წინაშე, რომელთაც საკმაოდ მოკლე დროში სრულ ტექნიკურ წესრიგში უნდა მოეყვანათ 1878-1921 წლების ქალაქის საკრებულოს, სათათბიროს, ფოსტა-ტელეგრაფის, საბაჟოს და მეფისდროინდელი რუსეთის სხვადასხვა დაწესებულებების ქაოსურ მდგომარეობაში მიმოფანტული საარქივო დოკუმენტები. ძნელია არ გავიხსენოთ გიორგი

ფურცელადის (1924 წლამდე), **ნიკოლოზ სპილიოტის** (1924-1931), **სერგო ყუფარაძის** (1932-1937) სახელები, რომლებიც ურთულეს პერიოდში ხელმძღვანელობდნენ არქივს. პროფესიონალური კვალი დატოვეს **ოსმან ხალვაშმა** (1937-1939) და **ვასილ სალმატიანმა** (1939-1941). სწორედ მათი ხელმძღვანელობის პერიოდში მიიღო დოკუმენტებმა საარქივო ფონდების სახე, შეიქმნა აღრიცხვის სექტორი და დაიწყო მუშაობა საცნობარო აპარატის ჩამოსაყალიბებლად.

კიდევ ერთი მძიმე და ძნელი პერიოდი დაუდგათ არქივებს მეორე მსოფლიო ომის დროს. იმდროინდელი არქივისტების ერთგულებისა და პროფესიონალიზმის შედეგია ის, რომ ომის წლებში არ დაკარგულა, არ გაბნეულა არცერთი საარქივო საქმე. ეს უპირველესად აჭარის ასსრ შინსახკომის საარქივო განყოფილების უფროსების: **ალექსი პროტოპოვის** (1941-1942 წწ), **კასიანე ბაბილოძის** (1942-1943წწ), **გალინა ივანოვას** (1942; 1943-1946 წწ) დამსახურებაა. მაღლიერებით უნდა გავიხსენოთ აგრეთვე ცენტრალური არქივის დირექტორების: **შლეიპოვის** (1942 წელი), **ქეთო ცეცხლაძის** (1942-1943წწ; 1944-1949 წწ), **ელენე დომოპოლოვას** (1943-44წწ), **მარია ხარკოვას** (1944 წ) სახელები, რომლებმაც ბევრი გააკეთეს საარქივო დოკუმენტების დაცვა-შენახვის თვალსაზრისით.

როდესაც ამ სიას გადახედავ, თვალს მოხვდება ხელმძღვანელ ქალთა სიმრავლე. ეს ომის გამომდახილია, რომელმაც ბრძოლის ველზე მოუხმო ვაჟკაცთ, ხოლო ზურგში დარჩენილი ქალებისაგან ვაჟკაცური შემართება მოითხოვა.

ადვილი არ იყო ქალისათვის ომის წლებში ხელმძღვანელობა გაეწია იმ დარგისათვის, რომელსაც არქივი ჰქვია, რომელიც ქვეყნის ისტორიას იცავს და

ინახავს, რომელიც ის დაწესებულებაა, დღევანდელ დღეს მომავლად რომ აქცევს.

მკითხველის ყურადღება გვინდა შევაჩეროთ ორმათგანზე: **გალინა ივანოვასა და ქეთო ცეცხლაძეზე.**

გალინა ივანოვა საქართველოს დამსახურებული მასწავლებლის გრიგოლ ივანოვის ოჯახში დაიბადა. გრიგოლი მეტად განათლებული პიროვნება იყო. პედაგოგიურ მოღვაწეობას ეწეოდა ქუთაისის და ბათუმის ვაჟთა და ქალთა გიმნაზიებში, ხოლო ბათუმის პედინსტიტუტის დაარსების შემდეგ ფიზიკა-მათემატიკის კათედრას ჩაუდგა სათავეში.

გალინა ივანოვამ ქალთა გიმნაზიის წარმატებით დასრულების შემდეგ სწავლა ინდუსტრიულ ტექნიკუმში განაგრძო, ხოლო შემდეგ ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის პედაგოგიური ინსტიტუტის რუსული ენისა და ლიტერატურის ფაკულტეტი დაამთავრა. 1941 წელს იგი ინიშნება აჭარის სახელმწიფო არქივის დირექტორად, ხოლო 1942 წელს აჭარის შსსახკომის საარქივო განყოფილების უფროსად გადაჰყავთ.

ომი კი მძვინვარებდა და თავის მსახვრალ ხელს ახებდა ყველას და ყველაფერს. ომმა შეცვალა დრო და ადამიანები. ცხოვრებისა და არსებობის განსაკუთრებულ რეჟიმზე გადასვლა აორმაგებდა იმ ადამიანთა პასუხისმგებლობას, ვინც წარმოადგენდა საიდუმლო საქმეთა დამცველს, ვისაც შესანახად ებარა სახელმწიფოს მმართველობითი დოკუმენტები, ქვეყნის ისტორია. ამისათვის კი საჭირო იყო ორგანიზატორული ნიჭითა და მაღალი პასუხისმგებლობით დაჯილდოებული ადამიანი, ვინც შეძლებდა იმ რთულ პერიოდში თავის თავზე აეღო საარქივო დოკუმენტების დაცვის და მოვლა-შენახვის პასუხისმგებლობა.

ომმა კიდევ ერთი საკითხი წამოჭრა: ეს იყო მეტად მნიშვნელოვანი ობიექტების - ფაბრიკა-ქარხნების, ლაბორატორიების, კვლევითი დაწესებულებების, მუზეუმების, არქივების ევაკუაცია. **1942 წელს სტალინის ბრძანებულებით ევაკუაციას დაექვემდებარა აჭარის საარქივო ფონდებიც.**

სწორედ გალინა ივანოვა იყო ის ქალბატონი, ვინც პირადად ხელმძღვანელობდა პირველი კატეგორიის ფონდების შერჩევას და მათ ევაკუაციას ტაშკენტში. ევაკუირებული იქნა 10307 ს/ერთეული. აჭარის ცენტრალური სახელმწიფო არქივის ფონდში დაცულია აქტი, სადაც მოცემულია ინფორმაცია ევაკუირებული ფონდებისა და საქმეების შესახებ (ასსცსა, პ-89; აღწ.1, საქ.65; ფურც.1,9).

იმ დროს გალინას მეუღლე მურად ნიჟარაძე ფრონტზე იბრძოდა. იგი ტყვედ ჩავარდა, რამაც დიდი გავლენა მოახდინა მათ მომავალზე. ტყვეობიდან დაბრუნების შემდეგ იგი დააპატიმრეს და გადაასახლეს, როგორც პოლიტიკურად არასაიმედო. გალინა კი მხოლოდ იმით გადარჩა, რომ ძუძუთა ბავშვის დედა იყო. სამაგიეროდ აგრძნობინეს და ნათლად მიახვედრეს, რომ იგი „დამნაშავის“ ცოლია და არ უნდა ხელმძღვანელობდეს ისეთ დაწესებულებას, რომელსაც შსს-ს საარქივო განყოფილება ჰქვია. ისიც უხმოდ, მორიდებით განერიდა თავის საყვარელ საქმეს, დატოვა ქალაქი და შვილებთან ერთად ქედის რაიონში გადასახლდა.

ომის წლებში არქივის ხელმძღვანელ ქალთა შორისაა **ქეთო ცეცხლაძეც**. იგი დაიბადა ქ. ოზურგეთში 1918 წელს. მისი განათლების შესახებ პირად საქმეში დაცულია მხოლოდ საშუალო სკოლის ატესტატი. 1941 წელს საარქივო განყოფილებას გამოეყო სახელმწიფო არქივი 5-კაციანი შტაბით. არქივის ბიბლიოთეკის გამგედ დაი-

ნიშნა ქეთო ცეცხლადე (დირექტორი - გ. ივანოვა; მეცნიერ-მუშაკი- სვირიდოვა; უფროსი ტექნიკური მუშაკი - ფარცხალადე; უმც. მეცნიერ-მუშაკი - კოლტუნოვა), რომელიც მალე გადაიყვანეს ჯერ არქივსაცავის გამგის, შემდეგ კი (1942 წლიდან) არქივის დირექტორის თანამდებობაზე (ასსცსა, ფ. რ-1041, საქმე-22).

სამსახურეობრივ დახასიათებაში, რომელსაც ხელს აწერს საარქივო განყოფილების უფროსი, უმც. ლეიტენანტი ტ. ნეფედოვა, ვკითხულობთ: „აჭარის ასსრ შსს სისტემაში ქეთო ცეცხლადე მუშაობს 1941 წლის მარტიდან. სამუშაოს ეკიდება სერიოზულად. ხელმძღვანელობის დავალებებს ასრულებს დროულად და კეთილსინდისიერად. ცხოვრებაში მორიდებულია. თანამშრომლებს შორის სარგებლობს ავტორიტეტით“.

ასეთები იყვნენ ის ქალბატონები, რომელთაც ცხოვრება და შრომითი საქმიანობა მეტად მძიმე პირობებში მოუწიათ. ეს იყო დრო, როცა გარეშე მტერთან ერთად შინაურ ბანაკშიც ბევრი იყო დამსმენი და სხვის უბედურებაზე საკუთარი ბედნიერების მაშენებელი. მაგრამ ცხოვრება გრძელდებოდა.

მნელი იყო საარქივო დარგის მუშაკთათვის ომის შემდგომი წლებიც. დანგრეულ ქვეყანას აღდგენა ესაჭიროებოდა. მამაკაცების გვერდით ჩვეული ერთგულებით იღწვიან ქალბატონები: **ტატიანა ნეფედოვა, ელენე ქორიძე, ლენა ზაქარეიშვილი...**

რომ არა საქმის სიყვარული და შემართება, პასუხისმგებლობა და შრომისმოყვარეობა, ვერ შეძლებდა შეუძლებელს **ტატიანა ნეფედოვა**, რომელმაც 1947 წელს საარქივო განყოფილების მმართველი გალინა ივანოვა შეცვალა და 1961 წლამდე ღირსეულად უძღვებოდა საარქივო დაწესებულებას. ტატიანა ნეფედოვა იყო ერთ-ერთი გა-

მორჩეული არქივისტი. დაიბადა როსტოვში 1910 წელს. შრომითი საქმიანობა დაიწყო 1929 წლიდან. სხვადასხვა დროს მუშაობდა: როსტოვის სათამაშოების ფაბრიკაში, შინაგან საქმეთა სამინისტროს საგამომძიებლო განყოფილებაში. 1947 წელს იგი გადმოიყვანეს აჭარის შინაგან საქმეთა სამინისტროსთან არსებულ საარქივო განყოფილების უფროსად (1961 წლამდე), შემდეგ კი მოსკოვის ცენტრალურ სახელმწიფო არქივში - უფროს მეცნიერ-თანამშრომლად. იგი ხელმძღვანელობდა საარქივო სამმართველოსთან არსებულ სამეცნიერო საბჭოს. მისი ხელმძღვანელობით და რედაქტორობით 1959 წელს გამოიცა აჭარის ცენტრალური სახელმწიფო არქივის მეგზური რუსულ ენაზე, ხოლო 1961 წელს საარქივო დოკუმენტების კრებული „ბრძოლა აჭარაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისათვის“ (1917-1922 წწ.).

ტ. ნეფელოვამ დიდი როლი შეასრულა სამეცნიერო-საცნობარო აპარატის შექმნის, სახელმწიფო საარქივო ფონდის დოკუმენტური მასალების გამოყენებისა და კადრების მომზადების საქმეში. იგი ითვლებოდა გამოჩენილ არქივისტ-სპეციალისტად. ამიტომაც არაერთხელ იყო დაჯილდოებული სამთავრობო ჯილდოებით. ტატიანა ნეფელოვა გარდაიცვალა 1985 წელს.

კიდევ ერთი ქალბატონის ელენე ქორიძის ბიოგრაფია დაუკავშირდა არქივს, როდესაც იგი, ბათუმის რაიადმასკომის ინსტრუქტორი - ბათუმის (ეხლ. ხელვაჩაური) რაიონული არქივის გამგედ დანიშნეს (1946 წელი). 1965 წლიდან იგი აჭარის ცენტრალურ სახელმწიფო არქივშია - ჯერ ფონდების შემნახველად, შემდეგ კი რესტავრატორად.

ელენე ქორიძე დაიბადა 1925 წელს, სამტრედიის რაიონის სოფელ გამოჩინებულში (ეხლ. ზემო აბაშა). გამო-

ჩინებულელი ქალბატონი უმოკლეს პერიოდში „გამოჩინებული“ არქივისტად იქცა. საარქივო დოკუმენტები იქცა ელენე ქორიძის ზრუნვის საგნად. დაუღალავი შრომის შედეგად ახლადშექმნილი ბათუმის რაიონული სახელმწიფო არქივი დაკომპლექტდა რაიონის ტერიტორიაზე არსებული სხვადასხვა დაწესებულების 80 ფონდის 10000 ს/ერთეულით.

დოკუმენტებს, არქივში თავმოყრისა და დაკომპლექტების გარდა, მოვლა და დაცვა სჭირდება. ეს გაყვითლებული, ჟამთასვლისაგან გაცრეცილი, ფარატინა, მაგრამ დიდი ისტორიის დამტვევი ფურცლები დროდადრო რესტავრაციას, ლაბორატორიულ დამუშავებას საჭიროებს. ლაბორატორიას დაარსების დღიდან ელენე ქორიძე ჩაუდგა სათავეში. მან ახლადშექმნილ სტრუქტურულ ერთეულს და ათასობით დასნებოვნებულ და დაზიანებულ საარქივო დოკუმენტს დაუბრუნა სიცოცხლე. იგი საარქივო საქმეს ემსახურებოდა 1983 წლამდე (პენსიაში გასვლამდე). გარდაიცვალა 1991 წელს. ელენე ქორიძეს დარჩა ვაჟი და შვილიშვილები, რომელთაგან ერთ-ერთი მის სახელს ატარებს.

საარქივო საქმის გამოჩენილ მოღვაწეთა შორის **გრიგოლ ასათურის ძე პინიანცს** განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს. იგი იყო ენთუზიასტი, ნოვატორი, იდეების გენერატორი, საარქივო საქმის წარჩინებული მუშაკი. მის მიერ შემუშავდა მეცნიერულად დასაბუთებული, არგუმენტირებული, სახელმწიფოებრივად გამართლებული არაერთი კონცეფცია არსებული შრომითი რესურსების ბაზაზე საარქივო საქმის რეორგანიზაციის შესახებ. ამასთან დაკავშირებით მას მომზადებული ჰქონდა სპეციალური წერილი გაზეთ „ბატუმსკი რაბოჩის“ უფროსის მარგველადის სახელზე, რომელშიც თხოვდა საარქივო საქმის პერსპექტიული განვითარებისა და რეორგანიზაციის სა-

კითხვებთან დაკავშირებული სტატიის გამოქვეყნებას (ას-სცსა, ფ.რ-271. ან.1, ს. 2, ფურც. 8-12).

გრიგორი პინიანცი დაიბადა 1923 წ. 10 ნოემბერს, ქ. ბათუმში, ასათურ პინიანცისა და მაკრინე ჩხაიძე - პინიანცის შესანიშნავ ოჯახში. ოჯახშივე ჩამოუყალიბდა გულისხმიერების, მოყვასის სიყვარულისა და მინდობილი საქმისადმი პასუხისმგებლობის შესაშური თვისებები.

გრიგორ პინიანცი, ალექსანდრე ბაჟუაძე

გრიგორ პინიანცმა 1941 წ. დაამთავრა ბათუმის N18 საშუალო სკოლა. 1941 წლის ივნისში იგი გააგზავნეს ხარკოვის უმაღლეს სამხედრო-სამედიცინო სასწავლებელში, შემდეგ კი სამხედრო სამსახურის გასაწყველად გადაიყვანეს ჯერ კიევის, მოგვიანებით მეცხრე სამხედრო ოლქში. ქ. ბელოცერკოვში გრიგორ პინიანცს დაემართა კანტუზია. იგი დიდხანს მკურნალობდა ბაქოს სამხედრო ჰოსპიტალში. ბრიგადამ, რომელსაც გრ. პინიანცი

ხელმძღვანელობდა, აჩვენა საბრძოლო გმირობის შესანიშნავი მაგალითები მოზდოკთან, ბესლანთან, მელდობკთან და ორჯონიკიძესთან წარმოებულ ბრძოლებში. საბრძოლო ბრიგადა მოგვიანებით გადაიყვანეს ტუაფსეში. მალე გრიგოლ პინიანცს ჯანმრთელობასთან დაკავშირებით შეექმნა სერიოზული პრობლემები (მოყვინა ფეხები), რის გამოც იგი სამკურნალოდ გადაიყვანეს სოჭის ჰოსპიტალში. გამოჯანმრთელების შემდეგ გაგზავნილ იქნა 109-ე საგვარდიო დივიზიაში. სამხედრო ოპერაციებში გამოჩენილი გმირობისა და მამაცობისათვის გრ. პინიანცი ორჯერ იქნა დაჯილდოვებული „გმირის წოდების“ საბრძოლო ჯილდოთი.

სამხედრო სამსახურიდან დემობილიზაციის შემდეგ, 1944 წ. 4 მარტს გრ. პინიანცმა დაიწყო მუშაობა აჭარის საარქივო განყოფილებაში უფროს ინსპექტორად. 1954-1957 წწ. მან წარმატებით გაიარა კვალიფიკაციის ასამაღლებელი კურსები სსრ კავშირის სახელმწიფო არქივში. იმავე პერიოდში (1954 წელს) დაამთავრა მარქსიზმ-ლენინიზმის უნივერსიტეტიც. 1967 წელს გრ. პინიანცი დააწინაურეს და დანიშნეს საარქივო სამმართველოს უფროსის მოადგილის თანამდებობაზე. 1948 წლიდან იგი იყო საექსპერტო-შემმოწმებელი კომისიის თავმჯდომარე.

საარქივო დარგის განვითარებაში შეტანილი წვლილისათვის იგი სამჯერ დააჯილდოვეს საარქივო სამმართველოს საპატიო სიგელით, უმაღლესი საბჭოს 1968 წლის 2 იანვრის ბრძანებით კი მას მიენიჭა სსრ კულტურის დამსახურებულ მუშაკის წოდება.

შეუძლებელია ყურადღების მიღმა დატოვოთ ცნობილი არქივისტის **ნაზი ნოღაიდელის** დამსახურება და ღვაწლი.

ნანი ნოლიძე

იგი 1963-1989 წლებში ხელმძღვანელობდა აჭარის ასსრ მინისტრთა საბჭოსთან არსებულ საარქივო სამმართველოს. ნ. ნოლიძემა თავისი შრომისმოყვარეობით და ორგანიზატორული ნიჭით დამსახურებული ავტორიტეტი მოიპოვა საზოგადოებაში. მისი ხელმძღვანელობის პერიოდში გამოიცა „მეგ ზურის“ განახლებული ვარიანტი. დაიბეჭდა მონოგრაფიები, კრებულები, საარქივო დოკუმენტური წყაროები და საარქივო დოკუმენტებზე დაყრდნობით შედგენილი კრებულები.

საბრძოლო გამოცდილებით მოვიდა არქივში უფროს მეცნიერ-მუშაკის თანამდებობაზე (1956 წელი) ცნობილი ისტორიკოსი **სერგო ტაბაღუა**, რომელიც 1985-1997 წლებში სათავეში ედგა ცენტრალური სახელმწიფო არქივის საქმიანობას.

სერგო ტაბალუა

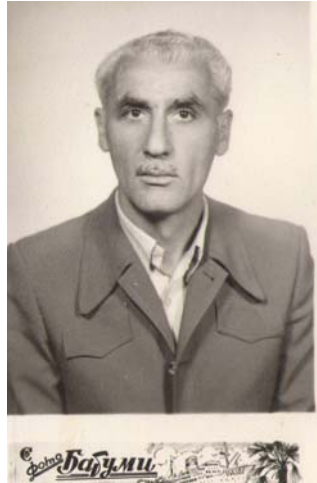
მისი ხელმძღვანელობის პერიოდში რამდენჯერმე დაიხვეწა ცენტრალური არქივის სტრუქტურა. საარქივო ფონდმა 180 000 ს/ერთეულიდან 500 000 ერთეულს გადააჭარბა, რის გამოც 1997 წელს ცენტრალურ არქივს მე-2 კატეგორიის არქივის სტატუსი მიენიჭა და შეიქმნა ცხრა განყოფილება 45 საშტატო ერთეულით.

მისი ხელმძღვანელობითვე ორჯერ განხორციელდა საარქივო დოკუმენტების ახალ შენობაში გადატანის ორგანიზება. ს. ტაბალუა ძირფესვიანად იცნობდა საარქივო ფონდებს. სამსახურებრივ მოვალეობას კარგად უთავსებდა სამეცნიერო-კვლევით მუშაობას. გამოქვეყნებული აქვს ოთხ ათეულზე მეტი მეტი სამეცნიერო ნაშრომი და პუბლიკაცია, დაცული აქვს ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხი. ამჟამად ბატონი სერგო პედაგოგიურ მოღვაწეობას ეწევა და ახალგაზრდებს საარქივო საქმის მნიშვნელობას და წარსულისადმი პატივისცემას ასწავლის.

საქართველო და ჩვენი კუთხე მდიდარია ერთი პროფესიის ოჯახური დინასტიებით. ამ მხრივ არც ჩვენი

დარგია გამონაკლისი. გამოჩენილი არქივისტის გრიშა ჩაგანავას ოჯახის ოთხმა წევრმა თავისი შრომითი ბიოგრაფია ნებით თუ უნებლიეთ საარქივო საქმეს დაუკავშირა და თავისი კვალი დააჩნია საარქივო დარგის განვითარებას.

გრიგოლ ჩაგანავა

გრიგოლ ანთიმოზის ძე ჩაგანავა იმ ერთეულ ადამიანთა რიგს მიეკუთვნება, რომელთა ცხოვრება პატიოსნების, კეთილსინდისიერების, ვაჟკაცობისა და ერთგულების ნათელი მაგალითია. გრიგოლი ანუ გრიშა, როგორც მას დღემდე სიყვარულით მოიხსენებენ ნაცნობ-კოლეგები, 1924 წლის 6 ოქტომბერს დაიბადა აბაშის რაიონის სოფ. კეთილარში. კეთილი, ალაღმართალი 18 წლის ჭაბუკი, 1942 წელს, სკოლის დამთავრებისთანავე ჩადგა ფაშიზმის წინააღმდეგ მებრძოლთა რიგებში.

ომიდან სახელოვანი და მედლებით მკერდდამშვენებული დაუბრუნდა საქართველოს და შრომით საქმიანობაში ჩაება. შრომას და სწავლას კარგად უთავსებდა ერთმანეთს, 1961 წლიდან აჭარის ცენტრალურ სახელმწიფო არქივშია. მან გაიარა ყველა საფეხური მკინძავიდან არქი-

ის დირექტორამდე, 1963 წელს კი დაამთავრა ყოფილ საბჭოთა კავშირში ერთადერთი მოსკოვის საარქივო ინსტიტუტი. 35 წელი ემსახურა აჭარაში საარქივო დარგის განვითარებას გრიგოლ ჩაგანავა, აქედან 23 წელი აჭარის ცენტრალური არქივის დირექტორი იყო, ხოლო 1986 წლის იანვრიდან დოკუმენტების სამეცნიერო-ტექნიკური დამუშავების სამეურნეო ჯგუფს ხელმძღვანელობდა.

დირექტორის თანამდებობაზე მუშაობის დროს გრ. ჩაგანავამ თავი გამოავლინა, როგორც შესანიშნავმა ორგანიზატორმა, თანამშრომელთა ჭირისა და ღხინის თანამოზიარე ხელმძღვანელმა. იგი კოლექტებში ეძებდა არანაკლს, არამედ ხელჩასაჭიდს, რათა გვერდში დადგომოდა და პრობლემები შეემსუბუქებინა, თუმცა დაკისრებული მოვალეობისადმი უპასუხისმგებლო დამოკიდებულებასაც არავის აპატიებდა. გრ. ჩაგანავას შენიშვნასა თუ საყვედურში აშკარად ჩანდა კრიტიკის ობიექტისადმი სიყვარული. შენობის გარეთ იგი იყო ყველა თანამშრომლის ქომავი და უპირველესი დამცველი. სწორედ ამიტომ გახდა გრ. ჩაგანავა მისი კოლეგის, ნუნუ სკამკონიაშვილის მეგობრული შარჟის ობიექტი, პოეტური შთაგონების წყარო:

„ეს ყველგფერი როდია, ცხოვრება სხვაგვარ ტრიალებს,
სულ რომ დაგვმახის, გვაფრთხილებს, ნუ აცდენთ, ნუ
ავვიანებთ!

ბატონი გრიშა ბრძანდება, ეჭვიც არ არის ამაში,
მაგდენი ქულა ყვირილის, მესხსაც არ ჰქონდა თამაშში.
მაგრამ სულ ყველას ჯობია, კაცი კაცურად ქებული,
უყვარს არქივის კრებული, თვით მასზე შეყვარებული“

გრ. ჩაგანავას ადამიანური თვისებების ერთ საინტერესო შტრიხზე გვინდა გავამახვილოთ მკითხველის ყურადღება. ბატონი გრიშა სამსახურში დადიოდა საგზალითა და ღვინით სავსე მისი განუყრელი იისფერი ჩანთით.

სამსახურის შემდეგ უყვარდა კოლეგებთან წაქეიფება. საამისო საბაბს ყოველთვის ნახულობდა: მნიშვნელოვანი დოკუმენტების გამოვლენა, გეგმის შესრულება, დაბადების დღე, სხვა ღირსსახსოვარი თარიღები.

მკითხველისათვის საინტერესოდ გვეჩვენება გრიშა ჩაგანავას უბის წიგნაკიდან ამოკითხული ერთი ეპიზოდი:

„1942 წლის რუსეთის სუსხიანი და მკაცრი ზამთარი იდგა, მაშინ ჩვენი ნაწილი კრასნოდარის მხარის ერთ-ერთი ქალაქის საიდუმლო ობიექტების დასაცავად ვიყავით დისლოცირებული. მოსახლეობა სურსათის გაჭირვებას მოთმინებით უძღებდა. ჯარისკაცები უყურადღებოდ არ ვტოვებდით ბავშვებს და ჩვენ წილ უღუფას ვუნაწილებდით. ერთი 10-ოდე წლის ბიჭუნა შემომეჩვია, იქვე ჩვენს ობიექტთან ახლოს ცხოვრობდა. საცოდავი შესახედი იყო. გამხდარი, სისუსტისგან ხელებზე ძარღვები აჩნდა. დიდი, ჭკვიანი თვალებით. მოვიდოდა გვერდით დამიდგებოდა, სანამ იქეთ არ შევებასუხებოდი, აქეთ არ შეგაწუხებდა. პატარას მამა ფრონტზე ჰყავდა, დედას მიეტოვებინა და მარტოხელას კეთილი ადამიანების დახმარებით ედგა სული.

ერთხელ, დილით მტრის ავიაციის მიერ ობიექტების მასიური დაბომბვის დროს, დავინახე, რომ ყუმბარა ჩემი ნაცნობი პატარა ბიჭის სახლის მახლობლად დაეცა. გულმა არ მომიტმინა და სასწრაფოდ აღმოდებულ სახლს მივაშურე. ცეცხლი თანდათან ძლიერდებოდა, სახლი ცეცხლის ალში გახვეულიყო, ბავშვს გარეთ ვერ გამოვსწრო და მცირე კანტუზიის გამო უგონოდ ეგდო სახლის წინ. ბიჭი სახლიდან გამოვიყვანე და ასი მეტრიც არ მქონდა გავლილი, რომ მეორე ყუმბარამ სახლი ნაფოტებად აქცია. ხელმოტეხილ ბიჭუნას ჰოსპიტალში სათანადო დახმარება აღმოუჩინეს. ჩვენ ყოველდღე ვხდებოდით ერთმანეთს. მას ისე უხაროდა ჩემი დანახვა თითქოს მე ვიყავი მისი სისხლი სისხლთაგანი და ხორცი ხორცთაგანი. ჩვენი ნაწილის გადაადგილებისას ტირილით

დავმორდით ერთმანეთს. ომის შემდეგ მის ასავალ დასავალს ვერ მივაგენი”- ასე მთავრდება ეს ჩანაწერი, რომელიც უდავოდ მეტყველებს გრიშა ჩაგანავას ადამიანობაზე, ნიჭზე, დახმარების ხელი გაეწოდებინა გაჭირვებულთათვის მაშინაც კი, როცა როცა თავად ყმაწვილსა და ახალგაზრდას, სამშობლო კუთხესა და ოჯახს მოშორებულს, კერიის სითბოსა და მეგრულ კერძებს მონატრებულს შიოდა, ციოდა, ტკიოდა, მაგრამ გული სავსე ჰქონდა სიკეთითა და სითბოთი.

გრიგოლ (გრიშა) ჩაგანავა იყო საარქივო საქმის კარგი სპეციალისტი, მინდობილ საქმის პასუხისმგებელი და შემსრულებელი. მისი დამსახურებაა საარქივო საქმეთა მოზიდვა, სახელმწიფო აღრიცხვაზე აყვანა და შენახვა.

გ. ჩაგანავა დიდი სიყვარულით, მაღალი პროფესიულადლიზმით 34 წელი ემსახურა საყვარელ საქმეს. იგი იყო აჭარის, საქართველოს და საბჭოთა კავშირის კულტურის დამსახურებული მუშაკი. მის კალამს ეკუთვნის არაერთი წიგნი და სამეცნიერო ნაშრომი.

ეს სიყვარული, სითბო, მაღლის ქმნის სურვილი ფრონტზე არ დაუტოვებია, კაცთამკვლელ ომს არ გაუბოროტებია, საყვარელი კაცი იყო, კარგი დირექტორი და ხელმძღვანელი, კეთილიცა და მკაცრიც, ღიმილანიცა და მომთხონიც, პრინციპულიცა და სამართლიანიც. თანამშრომლებს ეამაყებოდათ, რომ გრიშა ჩაგანავა მათი დირექტორი იყო.

სიკვდილამდე ვერ შეეღია საყვარელ საქმეს, საყვარელ არქივს, თანაშეზრდილ თანამშრომლებს. წავიდა და თან გაიყოლა სითბო და სიყვარული, თანამშრომელთა ცრემლი და გულისტკივილი, სამაგიეროდ კი თაობას დაუტოვა კაცურკაცობის, ღირსეული ადამიანის ჭეშმარიტი სახე.

ღირსეული კაცი იყო და ოჯახიც ღირსეული ჰქონდა. **ლენა ზაქარეიშვილი** წლების განმავლობაში მასთან ერთად მხნედ ეწეოდა ოჯახის უძღვს.

ლენა ზაქარეიშვილი

ლენა ზაქარეიშვილი ჩოხატაურის რაიონის სოფელ საჭამიასერში დაიბადა 1925 წელს. ბათუმის საბუნებისმეტყველების ინსტიტუტის დასრულების შემდეგ მუშაობდა ბათუმის ნავთობბაზაში. 1947 წელს იგი ინიშნება საქალაქო საბჭოს აღმასკომის არქივის გამგედ. მისი ახალი საზრუნავი არქივის კეთილმოწყობა და შემდგომი განვითარება, დოკუმენტების დაცვა და არქივის დოკუმენტებით გამდიდრება გახდა. თავად კეთილსინდისიერი და უანგარო, სხვებისგანაც ასეთ დამოკიდებულებას ითხოვდა. მისი მრწამსი იყო ყოველთვის მდგარიყო იქ, სადაც სჭირდებოდა ქვეყანას. 1963 წელს ლენა ზაქარეიშვილი ბათუმის, შემდგომში ხელვაჩაურის რაიონის სახელმწიფო არქივის ხელმძღვანელის საპასუხისმგებლო თანამდებობაზე ინიშნება. ამ პოზიციაზე მან 1979 წლამდე იმუშავა.

ლ. ზაქარეიშვილის პირადი ინიციატივით საფუძველი ჩაეყარა სემინარულ მეცადინეობებს, პერიოდულად

აწარმოებდა რაიონული არქივის დაკომპლექტების წყარო-ორგანიზაციებში საუწყებო არქივისა და საქმისწარმოების მდგომარეობის შესწავლას, რის შემდეგაც ისახებოდა ახალ-ახალი ღონისძიებები საარქივო საქმის სრულყოფის, საარქივო დოკუმენტების დაცვისა და შენახვის პირობების გაუმჯობესებისათვის. 1979-1983 წლებში ლ. ზაქარეიშვილი აჭარის ცსა-სთან არსებული დოკუმენტთა სამეცნიერო-ტექნიკური დამუშავების სამეურნეო ანგარიშსწორების ჯგუფში უფროს არქივისტად აგრძელებს მუშაობას, კეთილსინდისიერი და ნაყოფიერი მუშაობისთვის მინიჭებული ჰქონდა აჭარის ასსრ კულტურის დამსახურებული მუშაკის წოდება (1968 წ.), დაჯილდოებული იყო საპატიო სიგელებითა და მედლით „შრომითი მამაცობისათვის“.

ცხოვრების შუა გზაზე შემოადამდა. 1983 წელს სამუდამოდ დაემშვიდობა საყვარელ საქმეს, საყვარელ არქივს, მაგრამ დატოვა კვალი ნათელი.

დაუვიწყარია იმ არქივისტთა სახელები, რომლებმაც საარქივო დარგის განვითარებას თავიანთი ცხოვრების შესანიშნავი წლები აჩუქეს. მათ მიერ განვლილი ცხოვრებისეული გზა ნათელი მაგალითია მომავალი თაობებისა და ახალგაზრდა არქივისტებისათვის. მათ შორის შეიძლება დავასახელოთ: **თალიკო შეყილაძე, ლიანა ვანოძე, გუგული ანდღულაძე, ლილი ოთიაშვილი, გალინა მოსიძე, ნუნუ სკამოჩაიშვილი, ვლადიმერ მკერვალიშვილი, შოთა გაბრუშიძე, მაყვალა (დოდო) თავაძე, ნანა კუჭაშვილი.** მათ ერთსა და იმავე სამსახურში თითქმის ნახევარი საუკუნე გაატარეს.

მკაცრი და მომთხონი, ამასთანავე ენერგიული და უღალატო - ასე იცნობდნენ **თალიკო შეყილაძეს** საარქივო დარგის მუშაკები.

თალიკო შეყილაძე

თალიკო შეყილაძე დაიბადა 1929 წლის 16 ივლისს, ჭიათურის რაიონის სოფელ ხრეთში. საშუალო სკოლის დამთავრების შემდეგ ბათუმს მიაშურა. 1953 წლიდან იგი ცენტრალურ სახელმწიფო არქივშია. მუშაობდა არქივარიუსად, დოკუმენტების სამეცნიერო - ტექნიკური დამუშავების ჯგუფის მუშაკად. 1994 წლიდან კი ცენტრალური სახელმწიფო არქივის არქივსაცავის გამგედ.

თალიკო შეყილაძე დიდი პასუხისმგებლობით ეკიდებოდა როგორც დოკუმენტების სამეცნიერო - ტექნიკურ დამუშავებას, ასევე სახელმწიფო შენახვაზე შემოტანილი საარქივო საქმეების დაცვა - გამოყენებას. მან კარგად იცოდა, რომ ნებისყოფა, საქმის სიყვარული და ცოდნაა საჭირო, რომ ხელი მოჰკიდო წლების განმავლობაში ერთად თავმოყრილ ათასობით დოკუმენტს, გაარჩიო მათში მუდმივად და ხანგრძლივად შესანახი, გასანადგურებულად გამოსაყოფი, შემდეგ კი ეს ყველაფერი შესაბამისად დააღაგო, შეკრა, აკინძო, გააფორმო და თაობებს შემოუნახო. არც ის უნდა დაივიწყო, რომ ქალაქის ერთ პატა-

რა, თითქოს უნიშვნელო ნაგლეჯს შეიძლება უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდეს ისტორიისათვის.

ამ პრინციპითა და პროფესიული ეთიკით იგი 50 წელზე მეტხანს ემსახურა საყვარელ საქმეს. მისი პირადი საქმე სავსეა მადლობებით. საარქივო სისტემაში ხანგრძლივი და ნაყოფიერი მუშაობისათვის და არქივისტის დღესთან დაკავშირებით 2000 წლის 12 მაისს თალიკო შეყილაძე დაჯილდოვდა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს საპატიო სიგელით.

ერთი შეხედვით სუსტი, პატარა, ფაქიზი ქალი, მაგრამ შესანიშნავი სპეციალისტი, პროფესიონალი, თავდაჯერებული და ურთიერთობაში ზომიერი - ასე იცნობდნენ **ლიანა ვანიძეს** აჭარის ცენტრალურ სახელმწიფო არქივში.

ლიანა ვანიძე

ლიანა ალექსანდრეს ასული ვანიძე დაიბადა 1934 წელს ოზურგეთის რაიონის სოფელ დვაბზუში, მოსამსახურის ოჯახში. სოფლის საშუალო სკოლის დამთავრების შემდეგ იგი ბათუმში ჩამოვიდა.

1960 წელს საქალაქო საბჭოს აღმასკომის არქივის გამგის ლენა ზაქარეიშვილის რეკომენდაციით ლ. ვანიძემ მუშაობა დაიწყო ბათუმის საქალაქო არქივში, ხოლო მისი გაუქმების შემდეგ 1963 წლიდან აჭარის ცენტრალურ სახელმწიფო არქივშია. მალე იგი ამადლდა არქივარიუსის თანამდებობიდან უფროსი ფონდების მცველის, შემდეგ კი არქივსაცავის გამგის თანამდებობამდე. 43 წელი ემსახურა ლიანა ვანიძე საარქივო საქმეს. 43 წელი თავს დაფოფინებდა დოკუმენტებს. შესაშური სისუფთავე და სიფაქიზე მეფობდა მის არქივსაცავში და თვალს ახარებდა თაროებზე ლამაზად შეკრული და კოხტად დალაგებული საარქივო საქმეების ხილვა. საქმეთა არსებობისა და მდგომარეობის შემოწმება, ლაბორატორიული სამუშაოებისათვის საქმეთა შერჩევა, სოციალურ - უფლებრივი ხასიათის საარქივო ცნობების მომზადება და ამავდროულად მკვლევარებისათვის საქმეთა დროული მიწოდება - იყო მისი ყოველდღიური საქმიანობა. ამიტომაც ჩაიწერა მის პროფესიულ დახასიათებაში: „შეადგენს რა მის მოვალეობას საარქივო დოკუმენტების დაცვა - შენახვა, იგი პასუხისმგებლობით ეკიდება მასზე დაკისრებულ მოვალეობას“. სხვანაირად არც შეეძლო. მას გათავისებული ჰქონდა არქივის ფუნქცია და სწამდა, რომ ახალგაზრდა მკვლევარების მეცნიერული წრთობა შეუძლებელი იყო არქივის გარეშე. თავადაც საარქივო საქმიანობას შესწირა მთელი მისი შეგნებული ცხოვრება. ამბობდა კიდევ: „მე არქივს ცხოვრება შევწირე, საარქივო საქმეს ოჯახზე წინაც კი ვაყენებდი. ეს ხომ მხოლოდ ჩემი კი არა, სახელმწიფოს საქმეა.“ არქივი იქცა ლიანა ვანიძის მეორე ოჯახად. საარქივო საქმისადმი სიყვარული სახლშიც გაიყვალა და თავის ერთას - ინგა ფაცურეიშვილს ჩაუნერგა, რომელმაც ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ ასევე არქივში დაიწყო მუშაობა და ამჟამად საარქივო სამმარ-

თველოს მთავარი სპეციალისტის თანამდებობაზე წარმატებით აგრძელებს მუშაობას.

საარქივო საქმის განვითარებაში შეტანილი წვლილისათვის ლ. ვანიძეს 1978 წელს გადაეცა აჭარის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის საპატიო სიგელი. 2003 წლის 18 აპრილს ლიანა ვანიძის პირად საქმეში დაცულ მადლობებსა და საპატიო სიგელებს საქართველოს პრეზიდენტის მადლობაც დაემატა. საარქივო საქმის თავდადებული მუშაკი 2010 წელს გარდაიცვალა.

საარქივო საქმის განვითარებაში დიდია **გუგული ანდღულაძის** როლი. მან მთელი თავისი შეგნებული ცხოვრების დიდი ნაწილი - 42 წელი ახალგაზრდა არქივისტების პროფესიულ აღზრდა - დაოსტატების საქმეს მოახმარა.

გუგული ანდღულაძე

„მთელი ჩემი ცხოვრება არქივში გავატარე. ამ წლებმა მე ცოდნა და გამოცდილება შეემძინა, ჩემი ქვეყნის ისტორიასთან, მის წარსულთან დამაახლოვა“ - სიამაყით

ამბობდა იგი და ახალგაზრდა სპეციალისტებსაც უნერგავდა საქმისადმი სიყვარულსა და პასუხისმგებლობას.

გუგული ამბროსის ასული ანდლულაძე დაიბადა 1933 წლის 15 მარტს, ოზურგეთის რაიონის სოფელ მელექედურაში. ოზურგეთის პედსასწავლებლის დასრულების შემდეგ (1958 წ.) იგი საცხოვრებლად ბათუმში გადმოვიდა. 1961 წლიდან გუგული ანდლულაძემ თავისი საქმიანობა აჭარის საარქივო დარგის განვითარებას დაუკავშირა. იგი მუშაობდა არქვისტად, უმცროს, შემდეგ უფროს მეცნიერ-მუშაკად, უფროს არქივისტად, ხელმძღვანელობდა სამეცნიერო - საცნობარო განყოფილებას. ნიჭიერმა და ენერგიულმა ახალგაზრდამ სწრაფად აითვისა საარქივო საქმიანობის სპეციფიკა. იგი აქტიურ მონაწილეობას იღებდა ნორმატიულ - მეთოდური დოკუმენტების მომზადებაში, ამუშავებდა რეფერატებს. გ. ანდლულაძის აქტიური მონაწილეობითა და ხელმძღვანელობით მომზადდა სახელმწიფო დაწესებულებების ცნობარი, გამოქვეყნდა ათეულობით სტატია და წერილი, გამოვლინდა და შედგენილი იქნა განსაკუთრებულ საქმეთა ანაწერები, ინსტრუქციები, სამეცნიერო - საცნობარო თვალსაზრისით გაუმჯობესდა ათობით ფონდი.

ხანგრძლივი და ნაყოფიერი მუშაობისათვის გ. ანდლულაძეს 1977 წელს მიენიჭა აჭარის ასსრ კულტურის დამსახურებული მუშაკის საპატიო წოდება. იგი დაჯილდოვებული იყო სსრკ მთავარი საარქივო სამმართველოს საპატიო სიგელით (1988 წ.), აჭარის არ უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის საპატიო სიგელით (1999 წ.). 2002 წელს მისი შრომა და ღვაწლი დაფასდა რესპუბლიკის უმაღლესი ჯილდოთი - „ღირსების ორდენით“ (ასსცსა, ფ. რ-1041; აღწ. 6; საქმე 2).

ღვაწლმოსილი არქივისტი გარდაიცვალა 2008 წელს და გაიყვანა თანამშრომელთა სიტბო და სიყვარული.

არქივი ისტორიკოსების, მეცნიერ - მუშაკების სამჭედლოა, მაგრამ ზოგჯერ სხვა პროფესიის ადამიანებსაც დაუტოვებიათ შესამჩნევი კვალი საარქივო საქმის განვითარებაში. მათ შორისაა **ლილი ოთიაშვილი** - დაუღალავი, კეთილსინდისიერი, შრომისმოყვარე და ავტორიტეტული არქივისტი. მან თავისი საქმიანობა საარქივო დაწესებულებას 1962 წელს დაუკავშირა.

ლილი ოთიაშვილი

ლ. ოთიაშვილი დაიბადა 1934 წლის 15 თებერვალს, ქობულეთის რაიონის სოფელ ლელვაში. ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის მათემატიკის ფაკულტეტის დამთავრების შემდეგ მშობლიურ სკოლაში იწყებს პედაგოგად მუშაობას. 1958 წელს ლ. ოთიაშვილი საცხოვრებლად გადმოვიდა ბათუმში. 1962 წელს იგი დაინიშნა აჭარის ასსრ მინისტრთა საბჭოსთან არსებულ საარქივო სამმართველოს ინსპექტორად. პედაგოგიურმა აღლომ, საქმისადმი მათემატიკური

სიზუსტით მიდგომამ, სიფაქიზემ და კეთილშობილებამ იგი საარქივო დეპარტამენტის თავმჯდომარის მოადგილის საპატიო თანამდებობამდე აამაღლა. ლ. ოთიაშვილი მთელი სულითა და გულით, სუფთა სინდისით საარქივო საქმეს ემსახურებოდა 45 წლის განმავლობაში. მის სამსახურებრივ დახასიათებაში ვკითხულობთ: ლ. ოთიაშვილი 45 წლის მანძილზე „კეთილსინდისიერად ემსახურება მხარის ისტორიული წარსულისა და აწმყოს ამსახველი სამეცნიერო და პრაქტიკული ღირებულების დოკუმენტების დაცვა - გამოყენების, რესპუბლიკის სამინისტროებში, გაერთიანებებსა და საწარმოებში საარქივო საქმისა და საქმისწარმოების განვითარების საქმეს“ (ასსცსა, ფ. რ-1041; აღწ. 6; საქმე 3; ფურც. 21).

ლ. ოთიაშვილი გასაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდა რაიონული არქივების მუშაობას და გარკვეული წვლილიც შექონდა რაიონული სახელმწიფო არქივების მუშაობის სტილის, ფორმებისა და მეთოდების დახვეწასა და შემდგომ განვითარებაში.

სამსახურებრივ მოვალეობებს ლ. ოთიაშვილი კარგად უთავსებდა საზოგადოებრივ საქმიანობას. წლების განმავლობაში იგი იყო აჭარის ასსრ სასამართლოს შტატგარეშე ინსტრუქტორი, ამხანაგური სასამართლოს თავმჯდომარე, საარქივო სამმართველოს (შემდგომში დეპარტამენტის) საექსპერტო - შემმოწმებელი კომისიის მდივანი და კოლეგიის წევრი. იგი წარმატებით უძღვებოდა საარქივო დარგის მუშაკთა პროფესიული დაოსტატების მუდმივმოქმედი სემინარის მუშაობას.

ღილი ოთიაშვილი ჩამოყალიბდა როგორც საარქივო საქმის კარგი სპეციალისტი, პატიოსანი, შრომისმოყვარე, თავმდაბალი მუშაკი, შესანიშნავი მოქალაქე და ხელმძღვანელი, რაც შესანიშნავად შეაფასა კიდევ საარქივო დარგის ხელმძღვანელობამ და რესპუბლიკის მთავ-

რობამ. ლ. ოთიაშვილი დაჯილდოვებული იყო სსრკ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის (1968 წ.), სსრკ მინისტრთა საბჭოსთან არსებული საარქივო სამმართველოსა და სახელმწიფო დაწესებულებათა პროფკავშირის ცენტრალური კომიტეტის, საქართველოს სსრ მთავარი არქივისა და აჭარის ასსრ სახელმწიფო დაწესებულებათა პროფკავშირის საპატიო სიგელებით (1976;1988 წწ). მინიჭებული ჰქონდა „შრომის დამკვირვლის“ (1975 წ.), აჭარის ასსრ კულტურის დამსახურებული მუშაკის (1978 წ.) საპატიო წოდებები.

კეთილი საქმე, შრომა და გარჯა კვალს არ კარგავს. საქართველოს რესპუბლიკის საარქივო სისტემის დაჯილდოვებულ მუშაკთა სიაში ღილი ოთიაშვილიცაა. მას 1997 წელს საქართველოს პრეზიდენტის მადლობა გამოეცხადა - საარქივო სისტემაში ხანგრძლივი და ნაყოფიერი შრომისათვის (ასსცსა, ფ. რ-1041; აღწ. 4; საქმე 340; ფურც. 34).

საინტერესო ბიოგრაფიითა და შრომითი საქმიანობით გამორჩეულ არქივისტა შორის განსაკუთრებულია **გალინა მოსიძე-საზგულოვა** დვაწლი და დამსახურება.

გალინა მოსიძე-საზგულოვა

გალინა ივანეს ასული საზგულოვა დაიბადა 1924 წლის 8 აპრილს, ლიპეცკის ოლქის ქალაქ უსმანში. 1947 წელს დაამთავრა ვორონეჟის სასოფლო - სამეურნეო ინსტიტუტი და თავისი ბედი ქართველ ახალგაზრდას, ბათუმელ გრიგოლ მოსიძეს დაუკავშირა.

ასე გადაიქცა უკრაინელი საზგულოვა ქართველების რძლად. იმავე წლის დეკემბერში გალინა მოსიძე მუშაობას იწყებს აჭარის ცენტრალურ სახელმწიფო არქივში უფროსი მეცნიერ - თანამშრომლის თანამდებობაზე.

ფონდების დაკომპლექტება, დაცვა, აღრიცხვა, ფონდებში მომხდარი ყველა ცვლილების ზუსტი და დროული ასახვა - ეს ზოგადი ჩამონათვალია იმ სამუშაოებისა, რომელსაც იგი ყველდღიურად ასრულებდა. სააღრიცხვო დოკუმენტების: ფონდების სიების, მიღების წიგნის, ფურცლებისა და ბარათების წარმოება მან კატეგორიულად დახვეწა. ამ სამუშაოების შესრულება დიდ შრომასა და გამოცდილებას მოითხოვდა, რასაც მან წარმატებით გაართვა თავი და კომპეტენტური და მაღალი რანგის სპეციალისტის სახელი დაიმკვიდრა.

გალინა მოსიძის კეთილსინდისიერი შრომა შესაბამისად დაფასდა. იგი დააჯილდოვეს აჭარის ასსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის საპატიო სიგელებით (1968; 1975 წწ.), ლენინის საიუბილეო მედლით (1970 წ.), „სოც-შეჯიბრებში გამარჯვებულის” სამკერდე ნიშნით (1975 წ.). 1975 წელს გ. მოსიძეს მიენიჭა აჭარის ასსრ კულტურის დამსახურებული მუშაკის საპატიო წოდება (ასსცსა, ფ.რ-1041; აღწ4; საქმე 192). დვაწლმოსილი ქალბატონი 40 წელი (1987 წლამდე) ემსახურა საარქივო საქმეს. მის მიერ შედგენილი იქნა ინფორმაციები, ისტორიული ცნობები და ინსტრუქციები, რომლებიც დღესაც გვეხმარება საარქივო საქმისა და სააღრიცხვო დოკუმენტების წარმოების სრულყოფის საქმეში.

საოცარია ადამიანთა ხვედრი. ხშირად ბედი მათ იმ საქმეს აკეთებინებს, რაც მათი მოწოდება არ არის. არქივი სამეცნიერო დაწესებულებაა, სადაც ფართო სარბიე-ლია მეცნიერული კვლევა - ძიებისათვის, მაგრამ ის არ არის დაწესებულება, სადაც პოეტური სულისა და რომანტიკული ბუნების ადამიანი ლაღად გაშლიდა ფრთებს. სწორედ ასეთი ხვედრი ერგო წილად **ნუნუ გრიგოლის** ასულ **სკამკოჩაიშივილს**.

ნუნუ სკამკოჩაიშივილი

ნუნუ სკამკოჩაიშივილი დაიბადა 1943 წლის 24 აპრილს ოზურგეთის რაიონის სოფელ მაკვანეთში. საშუალო სკოლის დამთავრების შემდეგ იქვე სოფლის ბიბლიოთეკასა და კულტურის სახლში დაიწყო შრომითი საქმიანობა, მაგრამ ახალგაზრდა ქალიშვილის სხვა ოცნება ჰქონდა - იურისტობა სურდა, თუმცა ოჯახის ხელმოკლეობამ გზა გადაუღობა და ნიჭიერი ახალგაზრდა ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის ისტორიული ფაკულტეტის დაუსწრებელი სწავლების სტუდენტი გახდა.

ბევრი გაჭირვება, ბევრი სიკეთეც უნახავს, ბევრი ცრემლი და ბევრი სიხარული ჰქონია, მაგრამ ყველაზე

ბედნიერად წიგნებთან მუშაობის დროს გრძნობდა თავს. მისი სტატიები, გამოკვლევები ხშირად იბეჭდებოდა არამარტო ადგილობრივ პრესაში, არამედ საქართველოს სახელმწიფო საარქივო დეპარტამენტის სამეცნიერო - საინფორმაციო ბიულეტენში.

განსაკუთრებით ბედნიერი იყო, როცა აჭარის ცენტრალური სახელმწიფო არქივის სამკითხველო დარბაზს ხელმძღვანელობდა. კონფერენციები, შეხვედრები ქალაქის მოწინავე და ცნობილ ადმიანებთან, ურთიერთობა მკვლევარებთან, რომელთა შორის მეცნიერები, პედაგოგები, იურისტები, ხშირად კი მოსწავლეებიც იყვნენ, მას ხალისით ავსებდა. გულთბილი ურთიერთობისა და პროფესიული დახმარებისათვის არა ერთი მაღლობა მიუღია მათგან. „მე მისგან (ნუნუ სკამკოჩაიშვილისაგან) ბევრი რამ ვისწავლე არა მარტო გამოვლინების, არამედ ადამიანობის დარგშიც“ - წერდა მის შესახებ თალიკო ბოლქვაძე, ხოლო აფხაზეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის კაბინეტის გამგეს ნოდარ დარსანიას შთაბეჭდილებათა წიგნში ჩაუწერია: „მაღლობა ქალბატონ ნუნუ სკამკოჩაიშვილს გულთბილი, გულისხმიერი მიღებისა და სანიმუშო მომსახურებისათვის“. მაღლიერების სიტყვებს არ იშურებენ აგრეთვე ადგილობრივი მკვლევარებიც. მათ შორისაა პროფესორი ოთარ თურმანიძე, რომელიც აღნიშნავს: „ჩემი შრომები ნუნუს დაუზარელი და გულთბილი მომსახურების შედეგად დაიწერა“.

ნაყოფიერი იყო მისი საქმიანობა ეროვნული საარქივო ფონდის დაცვის, აღრიცხვისა და სანეცნიერო - საცნობარო აპარატის განყოფილებაში, რომელსაც ჩვეული მომთხოვნელობითა და პასუხისმგებლობით უძღვებოდა. იგი არ დაღატობდა თავის პროფესიულ ეთიკას აჭარის არ საარქივო დეპარტამენტის სშკ-ის მდივნობისა და ექსპერტად მუშაობის დროსაც, მაგრამ ყოველთვის აწუხებ-

და ის გარემოება, რომ არქივის მნიშვნელობა არ იყო კარგად გათავისებული და მეორეხარისხოვან დაწესებულებად ითვლებოდა სამთავრობო სტრუქტურებსა და საზოგადოებაში. ამიტომაც ამბობდა გულისტკივილით: „სამწუხაროდ არქივის გაგება ფართო საზოგადოებაში არ არის ისეთი, როგორც სასურველია. არქივი ჩვენი ისტორიაა დოკუმენტებში გაცხადებული. საზღვარგარეთ, ხელისუფლების შემდეგ არქივს მიაგებენ პატივს, არქივი სახელისუფლებო დონეზეა აყვანილი. ზემოთხსენებული მოვლენა დიდ სიხარულს მანიჭებს, რადგან მთელი ცხოვრება არქივს შევწირე. საქართველოს საარქივო სახელმწიფო დეპარტამენტის თამჯდომარე ბატონი **ზურაბ მახარაძე აღნიშნავდა, რომ არქივში მომუშავე ქალები შეწირულები არიან.** მეც ვეთანხმები მას და ვთვლი, რომ საარქივო დარგის მუშაკები თავიანთ საქმეს მართლაც ეწირებიან. მე შემოდღია არქივისტის მუშაობა დიდი ოჯახის დიასახლისის მუშაობას შევადარო. ჩვენი თანამშრომლები დიდიდან სადამომდე მუხლჩაუხრელად მუშაობენ. ჩვენი შრომა თითქოს კულუარულია, მაგრამ ჩვენ უდიდეს საარქივო საქმეს ვემსახურებით. ზოგს არქივი მტკვერისა და ქაღალდის გროვა ჰგონია, მაგრამ ეს ასე არ არის, არქივი ძველი ბერძენი ფილოსოფოსის არისტოტელეს თქმისა არ იყოს, მუდრო და მოსასვენებელი ადგილია. არქივი მთელი ჩემი ცხოვრებაა, ყოველი ფურცელი, ყოველი დოკუმენტი ისე მიყვარს, როგორც მშობელს უყვარს საკუთარი პირმშო, როგორც შემოქმედებით ადამიანს უყვარს თავისი ლექსი, თავისი მუსიკა. აი ეს არის არქივი ჩემს ცხოვრებაში. მე მინდა ყველას მოვუწოდო, ნუ შეხედავენ არქივს ისე, თითქოს იგი არაფერს წარმოადგენს. მთელი ჩვენი ქვეყნის უდიდესი საუნჯე არქივშია თავმოყრილი. ამ თვალსაზრისით მის არსებობას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს“.

პროფესიული საქმიანობისა და კეთილსინდისიერი შრომისათვის ნ. სკამკოჩაიშვილი დაჯილდოვებული იყო საპატიო სიგელებით, მიღებული ჰქონდა მადლობები, ხოლო 1997 წელს „საქართველოში საარქივო დარგის განვითარებაში შეტანილი წვლილისა და ხანგრძლივი ნაყოფიერი მუშაობისათვის” საქართველოს პრეზიდენტის განკარგულებით გამოეცხადა მადლობა (ასსცსა, ფ. რ-1041; ადწ. 4; საქმე 340).

დრო და დრო ნუნუ სკამკოჩაიშვილს, როგორც ნამდვილ პოეტს რომანტიკა მოეძალებოდა, კალამს ხელში აიღებდა და მისი გრძნობები ლექსის სტრიქონებად ჩამოიღვრებოდა. ლექსი „ისტორიის კარიბჭესთან” ერის საგანძურს, არქივს მიუძღვნა:

რძისფერ ნისლებს დაუბერავს ქარი
გადიხსნება სარკოფაგის კარი,
დადუმებულ მუმიების გვერდით
ხავსწაყრილი ძელქვები და ძვლები.

დახუნძლულა ვით ხეხილი ბაღში
ლოკუმენტთა საოცარი მთები,
სიბრძნის სიტყვა ასე საძიებო
ისტორიის გარდასული წლები.

გაკრთომია ცის ვარსკვლავებს ფერი
გადაყვითლდა პერგამენტი ბევრი,
მეტყველებენ ძვლები, მუმიები,
ლოკუმენტთა უჩინარი ენით.

ქარიშხლები გადაივლის ქვეყნად
შეიცვლება თაობებიც ბევრი,
შეუცვლელი რჩება საგანძური
ეროვნული ეს სიმდიდრე ძველი.

სადღაც მთებზე ჩამოთოვა ფიფქი
დაითროვილა საცავებში მტვერიც,
აჩრდილების საუბარი მესმის
გაცოცხლდენო ძვლები, მუმიები.

80-წლის მოიყარე თითქოს
მაგრამ მარად ახალგაზრდა რჩები,
ამოუხსნელ ქარაგმებად გვესმის
წინაპართა შორეული ხმები.

კიდევ ბევრჯერ დაუბერავს ქარი,
ისევ რძისფერ ნისლებს გადაფანტავს,
არქივები - ერის საგანძური
კვლავ დარჩება ისტორიის კართან.

36 წელი ემსახურა ეს კეთილშობილი ქალბატონი
საარქივო საქმეს. იგი 2008 წელს გარდაიცვალა. განათ-
ლებით ისტორიკოსი, ბუნებით რომანტიკოსი, სისხლით
ხორცამდე ქართველი ქალი - ასეთად დაამახსოვრდათ
იგი საარქივო დარგის მუშაკებს.

ამაგდარ არქივისტებს შორის განსაკუთრებულია
ვლადიმერ პლატონის ძე მკერვალიშვილის დამსახურება.
იგი დაიბადა ბათუმში, 1925 წლის 1 დეკემბერს.

ვლადიმერ მკერვალიშვილი

ვ. მკერვალიშვილმა 1967 წელს დაამთავრა მოსკოვის სახელმწიფო საისტორიო - საარქივო ინსტიტუტი, თუმცა საარქივო სისტემაში სამუშაოდ მოგვიანებით, 1974 წელს მოვიდა. 1974-1979 წწ. მუშაობდა აჭარის ცენტრალურ სახელმწიფო არქივში უფროს მეცნიერ-მუშაკად, ხოლო 1979-1993 წლებში ხელმძღვანელობდა ხელვაჩაურის რაიონულ სახელმწიფო არქივს. რაიონის წარმოება - დაწესებულებების საქმიანობის პროცესში წარმოქმნილი დოკუმენტების დაცვისადმი მკაცრი კონტროლი, ზრუნვა არქივში დოკუმენტების თავმოსაყრელად და ზოგადად, საარქივო დარგის შემდგომი განვითარება იყო მისი საქმიანობის ყოველდღიურობა და საზრუნავი. 1993 წელს იგი გადმოყვანილი იქნა აჭარის ცენტრალურ სახელმწიფო არქივში, ჯერ უფროს მეცნიერ - თანამშრომლად, შემდეგ დირექტორის მოადგილედ.

ვლ. მკერვალიშვილი, თათბირი ხელვაჩაურის რაიონულ არქივში (1987 წელი)

ვლადიმერ მკერვალიშვილმა კალამი მოსინჯა როგორც მეცნიერებაში, ასევე პუბლიცისტიკაში. მის მიერ დაწერილ მონოგრაფებსა და სამეცნიერო ნაშრომებს დღესაც არ დაუკარგავს მნიშვნელობა. საარქივო საქმის განვითარებაში შეტანილი წვლილისათვის ვ. მკერვალიშვილი დაჯილდოვებული იყო საარქივო საქმის წარჩინებულის „სამკერდე ნიშნით“, მიღებული ჰქონდა აჭარის არ უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის საპატიო სიგელი (1996 წ.), საქართველოს პრეზიდენტის მადლობა (1999 წ.) და რესპუბლიკის უმაღლესი ჯილდო „ღირსების ორდენი“ (ასსცსა, ფ. რ-1041; აღწ. 4; საქმე 256).

პროფესიული საქმიანობის პარალელურად ვ. მკერვალიშვილი აქტიურ საზოგადოებრივ საქმიანობასაც ეწეოდა. იგი არჩეული იყო ხელვაჩაურის რაისაბჭოს დეპუტატად, საბჭოთა კავშირ-უნგრეთის მეგობრობის საზოგადოების აჭარის განყოფილების პასუხისმგებელ მდივნად.

საარქივო საქმის დიდმა გულშემატკივარმა, მინდობილი საქმის კეთილსინდისიერმა შემსრულებელმა და

პირნციპულმა მუშაკმა, მთელი თავისი შეგნებული ცხოვრება არქივს დაუკავშირა. ვლადიმერ მკერვალიშვილი გარდაიცვალა 2007 წელს. არქივში დაცულია მისი, როგორც არქივისტისა და საზოგადო მოღვაწის პირადი ფონდი (რ-402).

საოცარი სიყვარულით, ჯანსაღი და ხალასი იუმორით იხსენებდნენ **შოთა გაბრუშიძეს** თანამშრომლები, რომლის ცხოვრების გზა ერთი ჩვეულებრივი პროფესიონალის ბიოგრაფიაა.

შოთა გაბრუშიძე

შ. გაბრუშიძე დაიბადა 1929 წელს, ბათუმის რაიონის სოფ. ჩიქუნეთში. 7-წლიანი სკოლისა და პედაგოგიური სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ მუშაობა დაიწყო სოფლის სკოლაში ისტორიის მასწავლებლად. პარალელურად, 1962-1966 წწ. სწავლობდა ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის ისტორიის ფაკულტეტზე. მარტო პედაგოგიური მოღვაწეობა არ იყო შ. გაბრუშიძის მოწოდება. „საერთოდ მასწავლებლობაზე პრეტენზიას არ ვაცხადებ, მაგ-

რამ მაქვს მომავლის გარკვეული პერსპექტივა, მსურს ვიმუშაო ჩვენი მხარის ისტორიის ამსახველ რომელიმე აქტუალურ თემაზე” - წერდა იგი. აღნიშნული მიზნის განხორციელება შესაძლებელი იყო ცენტრალურ სახელმწიფო არქივში. აჭარის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარის დ. დიასამიძის სახელზე გაგზავნილ განცხადებაში შ. გაბრუშიძე აღნიშნავს: „გთხოვთ გაითვალისწინოთ მომავლისადმი ჩემი მისწრაფება და გამიწიოთ დახმარება აჭარის ასსრ ცენტრალურ სახელმწიფო არქივში სამუშაოს დასაწყებად” (ასსცსა, ფ. რ-1041; აღწ.4; საქმე 148). 1967 წლიდან იგი აჭარის ასსრ ცს არქივის უმცროსი მეცნიერ - მუშაკია. მალე იგი დააწინაურეს უფროსი მეცნიერ - მუშაკის (1971 წ.), ხოლო შემდეგ საცნობარო განყოფილების ხელმძღვანელის თანამდებობაზე. ნიშანდობლივია, რომ განყოფილებაში მხოლოდ ქალები იყვნენ დასაქმებული. შესაბამისად ხშირი იყო ხმამაღალი სიცილი, ხმაურიანი საუბრები, მაგრამ ბატონ შოთას არ გაჭირვებია მათთან ურთიერთობა და მათდამი პატივისცემით, სიფაქიზით, პასუხისმგებლობითა და სითბოთი აკეთებდა თავის საკეთებელს. ისტორიული განათლება თითქოს მოერგო განყოფილების სტილს. ფონდების პ/საქმეებში დღესაცაა დაცულია შ. გაბრუშიძის ხელმოწერით შედგენილი არაერთი ფონდის წინასიტყვაობა.

შ. გაბრუშიძის პირად საქმეში უხვადაა საპატიო სიგელები, სამკერდე ნიშნები. ყველაზე დიდ ჯილდოდ - „საარქივო საქმის ფრიადოსანის” სამკერდე ნიშანი მიანიჭდა. მას ჭეშმარიტად უყვარდა არქივი. იგი ნამდვილად იყო საარქივო საქმის ფრიადოსანი.

აჭარის არ ცენტრალურ სახელმწიფო არქივში არაერთი მომავალი მეკვლევარი დაკვალიანდა და დაფრთიანდა. მათ შორისაა საარქივო საქმის შესანიშნავი სპეციალისტი **მაყვალა (დოდო) თავაძე**. სწორედ არქივში მიღე-

ბული ცოდნა - გამოცდილება გახდა მისი სამეცნიერო წარმატებების საფუძველი ნიკო ბერძენიშვილის სახელობის სამეცნიერო - კვლევით ინსტიტუტში.

მაყვალა (დოდო) თავაძე

მაყვალა მოსეს ასული თავაძე დაიბადა 1934 წელს, ქალაქ ოზურგეთში. მან ბავშვობიდანვე შეიყვარა ისტორია და საარქივო საქმიანობა. ამიტომაც 1953 წელს, ქალთა N 4 გიმნაზიის დამთავრების შემდეგ, არქივმცოდნეობის მიმართულებით გადაწყვიტა სწავლის გაგრძელება. გამოცდებიც ჩააბარა მოსკოვის ერთ-ერთ უმაღლეს სასწავლებელში, თუმცა კონკურსში ვერ გავიდა. ნიჭიერ ახალგაზრდას გული არ გაუტეხია და სამუშაოს დასაწყებად აჭარის ასსრ ცენტრალურ სახელმწიფო არქივს მოაკითხა. აქ იგი გულთბილად მიიღეს, ხელი შეუწყვეს და შრომაც ასწავლეს. მალე მისი ოცნებაც ახდა. იგი მოსკოვის საარქივო ინსტიტუტის დაუსწრებელი სწავლების სტუდენტი გახდა.

მაყვალა თავადქს არქივში საარქივო დოკუმენტების აღიციხვა ევალეობოდა. იგი ჩვეული პასუხისმგებლობით ასრულეებდა მასზე დაკისრებულ მოვალეობას. მის დახასიათებაში ვკითხულობთ: „მაყვალა თავადქმ საარქივო საქმე იცის კარგად და ცდილობს კიდევ უფრო ღრმად შეისწავლოს იგი“. მ. თავადქ დაუღალავად შრომობდა, ცდილობდა რაც შეიძლება ბევრი გაეგო, გაცნობოდა ახალ - ახალ საარქივო დოკუმენტს. საარქივო მასალების საფუძველზე მომზადდა მისი საკანდიდატო დისერტაცია: „აჭარის პროფესიული კავშირების ისტორიიდან (1905-1921 წწ.)“, რომელიც წარმატებით დაიცვა.

მაყვალა თავადქის თავდაუზოგავი შრომა დაფასდა. იგი დაჯილდოვებული იყო აჭარის ასსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის საპატიო სიგელით (1968 წ.) და მედლით „მამაცური შრომისათვის“ (1970 წ.) (ასსცსა, ფ. რ-1041; აღწ. 4; საქმე 169). სახელოვანი არქივისტი გარდაიცვალა 1996 წელს.

საოცარი ხიბლით, შრომისმოყვარეობით, თავაზიანობით, პროფესიონალიზმით და სხვა საუკეთესო ადამიანური თვისებებითაა გამორჩეული **ნანა კუჭაშვილი** - უანგარო პიროვნება, ზნეკეთილობით, კლდევამოსილებით, მეგობრობის უზადო ნიჭით დაჯილდოებული ქალბატონი, საარქივო საქმის შესანიშნავ სპეციალისტი.

ნანა კუჭაშვილი

ნანული (ნანა) შალვას ასული კუჭაშვილი დაიბადა 1950 წლის 4 სექტემბერს ქ. ფოთში. საშუალო სკოლის დამთავრების შემდეგ, შრომითი საქმიანობის პარალელურად მან დაამთავრა ამიერკავკასიის კომკავშირული სკოლა.

1978 წლიდან ნანა კუჭაშვილი აჭარის ცენტრალურ სახელმწიფო არქივში არქივარიუსის თანამდებობაზე იწვეებს მუშაობას. 1989 წელს იგი ინიშნება მეორე კატეგორიის არქივისტად. 1993 წლიდან ნ. კუჭაშვილი არქივსაცავის ფონდების მცველია. მოგვიანებით იგი ასრულებს მთავარი სპეციალისტის მოვალეობას. ამ რანგში მან 2010 წლამდე იმუშავა. ზედმიწევნით კარგად იცოდა არქივში დაცული ფონდების შემადგენლობა, პასუხისმგებლობით ეკიდებოდა მასზე დაკისრებულ მოვალეობას. საქმეთა არსებობისა და მდგომარეობის შემოწმება, არქივსაცავში დაცული საქმეების დაცვა - აღრიცხვა, მოქალაქეებთან თავაზიანი და პროფესიონალური ურთიერთობა ხელს უწყობდა მისი ავტორიტეტის განუხრეკლ ზრდას. გეგმიური დავალების დროულად და ხარისხიანად შესრულებისათვის სხვადასხვა დროს დაჯილდოებული იყო საარქივო

დეპარტამენტის სიგელებითა და ფასიანი საჩუქრებით. 1999 წელს გამოეცხადა აჭარის არ საარქივო დეპარტამენტის მადლობა. 2000 წელს კი გადაეცა აჭარის არ უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის საპატიო სიგელი (ას-სცსა, ფ. რ-1041; აღწ. 4; საქმე 320). ქალბატონი ნანა პენსიაზე გასვლის შემდეგაც ინარჩუნებს არქივის თანამშრომლებთან თბილ და მეგობრულ ურთიერთობას.

დიდი სიყვარულითა და პატივისცემით იხსენებენ მაღალზნეობრიობითა და პროფესიონალიზმით გამორჩეულ არქივისტს **ნადეჟდა – ნადია კოპლატაძეს**.

ნადეჟდა კოპლატაძე

მან 1993 წელს დაიწყო მუშაობა აჭარის ცენტრალურ სახელმწიფო არქივში პირადი შემადგენლობის დოკუმენტების დაცვისა და გამოყენების განყოფილებაში არქივისტის თანამდებობაზე. თავმდაბალი, კეთილსინდისიერი და უპრეტენზიო მუშაკი მალე არქივისტებისათვის სამაგალითო თანამშრომელი გახდა. მის სამსახურებრივ ბიოგრაფიაში ვკითხულობთ: „ნადეჟდა კოპლატაძემ მალე

აულო აღლო საარქივო საქმიანობას. განსაკუთრებით დიდ დახმარებას უწევს განყოფილებას რუსულენოვან დოკუმენტებზე მუშაობაში, გამოირჩევა საქმისადმი ფაქიზი მიდგომით, არის კარგი მეოჯახე, დედა, ბებია”- (ასსცსა, ფ. რ-1041 აღწ.4, საქ318, ფურც. 14). აჭარის დედა-სამშობლოსთან დაბრუნების 120 წლისთავთან დაკავშირებით (1998 წელს) საარქივო დარგის განვითარებაში მიღწეული წარმატებისათვის” ნ. კოპლატაძე დაჯილდოვდა საარქივო დეპარტამენტის საპატიო სიგელით.

ნადია კოპლატაძეს პენსიაზე გასვლის შემდეგაც არ შეუწყვეტია ურთიერთობა თავის ძველ კოლეგებთან და საარქივო სამმართველოსთან. მას დღესაც ბავშვური სიხარულით ახარებს იმ სამეცნიერო დაწესებულების წარმატება, სადაც გაატარა თავისი შრომითი საქმიანობის მნიშვნელოვანი ნაწილი.

საარქივო საქმის განვითარებაში დიდია **ვლადიმერ ოდიშარიას** (1946-1947), **ლევან კალანდარიშვილის** (1962-1963), **ტოფია ფრანგიშვილის**, **შალვა აბაშიძის** (დეპარტამენტის ხელმძღვანელი, 1989-2002) და სხვათა წვლილი, რომლებიც ასევე უმძიმეს პერიოდში ედგნენ სათავეში აჭარის საარქივო დაწესებულებას.

აჭარის საარქივო დაწესებულებას 14 წლის განმავლობაში ედგა სათავეში ბრწყინვალე ორგანიზატორი, ნოვატორი, საარქივო დარგის შესანიშნავი სპეციალისტი **შალვა აბაშიძე**. აჭარის არ მინისტრთა საბჭოს 1989 წლის 10 ივლისის ბრძანებულებით იგი დაინიშნა საარქივო სამმართველოს უფროსის თანამდებობაზე.

შალვა აბაშიძე

შ. აბაშიძემ დანიშენისთანავე დაიწყო აქტიური საქმიანობა საარქივო დარგის შემდგომი განვითარებისათვის. მისი ხელმძღვანელობით დაიხვეწა საარქივო საქმიანობის სტილი, ფორმები და მეთოდები, განმტკიცდა მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა. მისი დამსახურებაა დოკუმენტების რესტავრაციისა და მიკროფილმირების რესპუბლიკური ლაბორატორიის შექმნა, საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ორგანიზაციებისა და ტექნიკური დოკუმენტების განყოფილებების ფორმირება, კინოვიდეოფოტოფონო დოკუმენტების არქივის ჩამოყალიბება, საქართველოს ეროვნულ და ქუთაისის სახელმწიფო არქივებთან საქმიანი ურთიერთობების დამყარება, აჭარის არ საარქივო სახელმწიფო დეპარტამენტსა და თურქეთის არქივების გენერალურ გაერთიანებას შორის მეგობრული ურთიერთობების დამყარების მცდელობა.

შ. აბაშიძემ დიდი როლი შეასრულა კულტურულ-შემეცნებითი და სამეცნიერო-პრაქტიკული ღონისძიებების ორგანიზაციისა და ჩატარების თვალსაზრისით. იგი არის ათობით პუბლიკაციის ავტორი, არაერთი კრებულის რედაქტორი, „მეგზურის“ ახალი, შევსებული ვარიანტის (ხელნაბეჭდის სახით) მომზადების ინიციატორი და ხელმძღვანელი.

ენერგიული, საქმიანი ხელმძღვანელი გამორჩეული იყო თანამშრომლებთან ურთიერთობის თვალსაზრი-

სითაც. საარქივო სამმართველოს კედლებს გარეთ იგი იყო თავისი კოლეგების უპირველესი დამცველი, მათი ღვინისა და ჭირის გამზიარებელი, თუმცა საქმეში იყო შეუპოვარი, პრინციპული და სამართლიანი. საარქივო დოკუმენტებში დაცულია მისი ხელით დაწერილი უამრავი თხოვნა სათანადო არგუმენტაციით შტატების მომატების, მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის გაუმჯობესების, თანამშრომელთა წახალისების, დაჯილდოების, ჯამრთელობისათვის მავნე სამუშაოებზე დასაქმებულ თანამშრომელთა შრომითი პირობების გაუმჯობესების, ხელფასების მომატების თაობაზე. მისი დაუღალავი შრომის შედეგად საარქივო დაწესებულებაში შტატების რაოდენობა გაიზარდა 30-დან 80 ერთეულამდე.

საარქივო საქმიანობას მიუძღვნა თავისი შეგნებული ცხოვრება დამსახურებულმა არქივისტმა **ტოფია ფრანგიშვილმა**. იგი 1923 წ. დაიბადა სოფელ კეთილარში (აბაშის რაიონი). მეორე მსოფლიო ომის დროს იგი იბრძოდა აღმოსავლეთ პრუსიაში, შემდეგ კენიგსბერგში.

ტოფია ფრანგიშვილი

დემობილიზაციის შემდეგ, 1949 წლიდან საცხოვრებლად გადმოდის ბათუმში. სხვადასხვა დროს მუშაობ-

და: კეთილარის და სუჯუნის ზოოვეტუბანში, აჭარის შსს ხ/დაცვის განყოფილებაში, ცენტრალურ შემნახველ საღაროში (გამგედ), ფეხსაცმელების ფაბრიკაში, ხე-ტყის დამამუშავებელ და მექანიკურ სახელოსნოში და ა. შ. 1989 წლიდან იგი მუშაობს აჭარის საარქივო სამმართველოსთან არსებულ კოოპერატივ „არქივმცოდნე“-ს ჯგუფში, 1994 წლიდან კი ცსა-ში სამეურნეო ნაწილის გამგეა. მოგვიანებით (1997 წ.) იგი დაინიშნა ცსა-ის დირექტორის მოადგილედ სამეურნეო დარგში. არქივთან მას არ გაუწყვეტია თანამშრომლობა პენსიაზე გასვლის შემდეგაც.

საარქივო საქმის განვითარებაში განსაკუთრებული წვლილი შეიტანა ომისა და შრომის ვეტერანმა **ნიკოლოზ (კოლია) თოღაძემ**.

კოლია თოღაძე

კ. თოღაძე დაიბადა 1925 წელს ხონის რაიონის სოფელ შრომისუბანში. 1942 წელს, ჯერ კიდევ მე-10 კლასის მოსწავლე სასწავლებლად ერევნის სამხედრო სასწავლებელში ჩაირიცხა. მალე იგი მოხალისედ წავიდა ჯარში და მტერთან მძიმე და შეუბრალებელ ბრძოლებში ჩაერთო.

1956 წელს კ. თოდაძემ მოსკოვის საარქივო ინსტიტუტში ჩააბარა, მაგრამ რუსეთის მკაცრმა ზამთარმა ომში მიღებული ჭრილობები გაუმიზეზა, რის გამოც იძულებული გახდა ინსტიტუტი მიეტოვებინა. მოგვიანებით, კ. თოდაძე ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის ისტორიის ფაკულტეტის სტუდენტი გახდა.

1973 წელს კ. თოდაძემ მუშაობა დაიწყო აბაშის რაიონის არქივის სამეურნეო, მოგვიანებით კი ქობულეთის რაიონული სახელმწიფო არქივის დოკუმენტების სამეცნიერო-ტექნიკური დამუშავების ჯგუფში. საარქივო საქმის განვითარებაში შეტანილი წვლილისათვის კ. თოდაძეს არაერთხელ გამოეცხადა საარქივო დარგის ხელმძღვანელთა მადლობები.

გამორჩეული და პროფესიონალი სპეციალისტებით გამოირჩევა აგრეთვე საარქივო სამმართველოს **ტერიტორიული ორგანო - რაიონული არქივები**. დაუვიწყარია ქობულეთის რაიონული არქივის თანამშრომლების: **შუქრი გუგუნავას, ელისო მექვაბიშივილის, ბაბილინა გეგელიას, ჰენრი გოგავას** და სხვა ღირსეული არქივისტების საქმიანობა. ზოგიერთ მათგანზე გვინდა შევჩაეროთ მკითხველის ყურადღება.

ჟუჟუნა რომანაძე ბოლო პერიოდის გამორჩეული არქივისტი. იგი ქობულეთის რაიონულ არქივს სათავეში ჩაუდგა 1968 წელს.

ჟუჟუნა რომანაძე

სასარგებლო და ნაყოფიერი მუშაობისათვის ჟ. რომანაძეს რამდენჯერმე გამოცხადებული აქვს საარქივო საქმის ხელმძღვანელობის მადლობები, დაჯილდოვებულია აჭარის ასსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის (1978 წ) და აჭარის ასსრ საარქივო სამმართველოს საპატიო სიგელე-ბით, 1997 წლის 9 სექტემბერს საარქივო დარგში შეტანი-ლი წვლილისა და ხანგრძლივი, ნაყოფიერი მუშაობისათ-ვის გამოეცხადა საქართველოს პრეზიდენტის მადლობა, ხოლო 2000 წელს მიენიჭა „აჭარის ავტონომიური რესპუბ-ლიკის კულტურის დამსახურებული მუშაკის წოდება“.

თვალსაჩინო არქივისტთა შორის უნდა დავასახელოთ გუგული იმედაიშვილი, რომელმაც სიყვარულითა და ერ-თგულებით 36 წელი გაატარა აჭარის საარქივო სისტემაში.

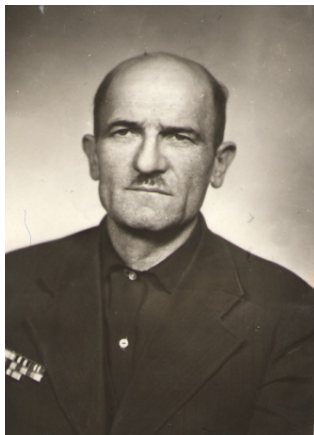
გუგული იმედაიშვილი

იგი 1946 წლის 9 ივნისს დაიბადა ლანჩხუთის რაიონის სოფელ მანხვარეთში. აქვე დაამთავრა საშუალო სკოლა და სწავლა განაგრძო თბილისის პუშკინის სახელობის პედაგოგიურ ინსტიტუტში - ბიბლიოთეკარის სპეციალობაზე, თუმცა ოჯახური პირობების გამო სწავლა ვედარ განაგრძო და საცხოვრებლად ქ. ბათუმში გადმოვიდა.

1971 წელს მუშაობა დაიწყო ხელვაჩაურის რაიონის სახელმწიფო არქივში ფონდების მცველად. მას შემდეგ საარქივო დოკუმენტებზე ზრუნვა, მათი დაცვა და გამოყენება იქცა მის უპირველეს საქმიანობად, სიყვარულითა და უდიდესი პასუხისმგებლობით ეკიდებოდა დაკისრებულ მოვალეობას. საარქივო საქმეში მიღწეული წარმატებებისათვის გ. იმედაიშვილი დაჯილდოებული იყო აჭარის არ საარქივო სახელმწიფო დეპარტამენტის სიგელით (1998 წელს), ხოლო 2000 წლის 12 მაისს კი აჭარის არ უზენაესი საბჭოს საპატიო სიგელით (ასსცსა, ფონდი რ-1041; აღწ. 4; საქ. 313).

გუგული იმედაიშვილმა 2007 წლამდე იმუშავა საარქივო სფეროში და დაიმსახურა კარგი სპეციალისტისა და უანგარო არქივისტის სახელი.

რაიონული დოკუმენტსაცავების გამორჩეულ არქივისტებს შორისაა **ილია დიასამიძე**, რომელიც 1949 დაინიშნა ქედის რაიონული არქივის გამგედ (ასსცსა, ფ.რ-1041; აღწ.4; საქ.155). სწორედ მისი დაუღალავი შრომისა და საქმისადმი პრინციპული დამოკიდებულებით მოკლე დროში რაიონულ არქივში 7 000 საქმეთა ერთეულს მოუყარა თავი.

ილია დიასამიძე

თავდაპირველად ქედის არქივის განყოფილებას შენობა არ ჰქონდა და წლების განმავლობაში „სელეპოს“ ოთახში იყო შეხიზნული. ი. დიასამიძემ შეუპოვარი პრინციპულობით მიაღწია რაიონულ ცენტრში არქივისათვის შენობის გამოყოფას, რომელზეც შემდგომში დააშენეს ერთი სართული.

საარქივო საქმის დიდი გულშემატკივარი, მინდობილი საქმის კეთილსინდისიერი შემსრულებელი, პრინციპული და სამართლიანი - ასეთად შემორჩა საარქივო დარგის ისტორიას ილია დიასამიძის სახელი, რომელმაც 38 წლის განმავლობაში, 1949 წლიდან 1987 წლამდე უხელმძღვანელა ქედის არქივს. მისი შრომა სათანადოდ დაფასდა. დაჯილდოებული იყო საპატიო ნიშნებითა და სიგელებით.

საარქივო დარგის თვალსაჩინო წარმომადგენლებს შორისაა **დიმიტრი ბოლქვაძე**, რომელსაც 25 წლის განმავლობაში (1961-1986 წწ.) მოუწია მუშაობა რაიარქივის გამგის თანამდებობაზე.

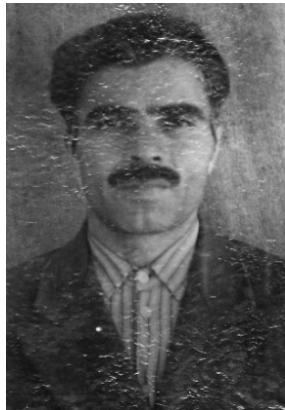
დიმიტრი ბოლქვაძე

საარქივო საქმის დიდი გულშემატკივარი განსაკუთრებული პასუხისმგებლობით ასრულებდა მასზე დაკისრებულ მოვალეობას და სხვებისაგანაც ამას მოითხოვდა. კეთილსინდისიერება იყო მისი პიროვნების ერთ-ერთი ყველაზე გამორჩეული თვისება. ამავე დროს იგი ხასიათდებოდა პრინციპულობითა და სამართლიანობით. ყოველივე ამან განაპირობა დ. ბოლქვაძის 25 წლიანი მუშაობა ხულოს რაიონულ არქივში.

1986 წელს დიმიტრი ბოლქვაძე ამ თანამდებობაზე **თემურ ჯორბენაძემ** შეცვალა. იგი 1990 წლამდე ედგა სათავეში რაიონის არქივს.

რაიონული არქივის თვალსაჩინო წარმომადგენლებს შორისაა შუახვევის რაიონული არქივის პირველი ხელმძღვანელი **ქაჯიმ დუმბაძე**. მის პირად საქმეში დაცულია აჭარის ასსრ საარქივო განყოფილების უფროსის ტ.

ნეფედოვას წერილი შუახევის რაიონის აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარის წულუკიძისადმი - ქაზიმ დუმბადის არქივის გამგედ დანიშნის თაობაზე. ამავე წერილით ტ. ნეფედოვა თხოვნით მიმართავს შუახევის რაიადმასკომის თავმჯდომარეს: „გთხოვთ გამოუყოთ სამუშაო ოთახი და შენობა საარქივო მასალების შესანახად, აგრეთვე გაუწიოთ დახმარება დუმბადეს შუახევის რაიონის ტერიტორიაზე განლაგებული ორგანიზაციების, დაწესებულებების, სასოფლო საბჭოების, კოლმეურნეობების და სკოლების საარქივო მასალების დაცვის უზრუნველყოფის საქმეში (ასსცსა, ფ. რ-1041, აღწ 4,საქ 161, ფურც5)

ქაზიმ დუმბადე

ფაქტიურად ქ. დუმბადის მხრებზე გადავიდა შუახევის რაიონში არქივის დაკომპლექტებისა და ჩამოყალიბების რთული სამუშაოები. ის იყო საარქივო საქმის გზამკვლევი შუახევის რაიონში.

ქ. დუმბადე 1922 წელს დაიბადა ხულოს (შემდგომში შუახევის) რაიონის სოფ. ჩანჩხალოში. აქვე დაამთავრა 8-წლიანი სკოლა. 1947 წელს სწავლა განაგრძო ქ. ბათუმის სახელმწიფო პედაგოგიურ სასწავლებელში, მაგრამ სწავლა აღარ დაუსრულებია.

1950-1951 წლებში მუშაობდა სოფელ ჩანჩხალოს სა-სოფლო კლუბთან არსებული ბიბლიოთეკის გამგედ, 1951-1954 წწ. მსახურობდა არმიაში. არმიიდან დემობილიზაციის შემდეგ დაიწყო მუშაობა შუახევის რაიონის მშრომელთა დეპუტატების საბჭოს აღმასკომის ინსტრუქტორად. სწორედ აქედან გადაიყვანეს ქ. ღუმბაძე შუახევის რაიონის არქივის გამგედ.

1962 წელს შუახევის და ხულოს რაიონების გაერთიანებასთან დაკავშირებით, აჭარის საარქივო განყოფილების ბრძანებით ქ. ღუმბაძე დაინიშნა ხულოს არქივში არქივარიუსად (1963 წლის 1 აპრილიდან), ხოლო 1964 წლიდან, შუახევის რაიონის ხელახალი გამოყოფის შემდეგ ისევ, შუახევის რაიონულ არქივის გამგის თანამდებობაზე მოუწია მუშაობის გაგრძელება (1979 წლამდე).

საარქივო დარგის განვითარებაში მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა აგრეთვე **ვალერიან ხიმშიაშვილმა, რომელიც** შუახევის რაიონულ არქივში - სამეურნეო ჯგუფის მუშაკად იწყებს მუშაობას 1972 წლიდან. უწყებათა დოკუმენტების სამეცნიერო-ტექნიკური დამუშავება და მოწესრიგება გადაიქცა ვალერიან ხიმშიაშვილის უპირველეს საზრუნავად.

34 წელი ემსახურა რაიონის ისტორიული წარსულისა და აწმყოს ამსახველი სამეცნიერო თუ პრაქტიული ღირებულების დოკუმენტების დაცვის, შენახვისა და გამოყენების საქმეს. იგი კარგად იცნობდა რაიონის წარმოება-დაწესებულებების საქმიანობას, იცოდა მათ მიერ შექმნილი დოკუმენტების მნიშვნელობა და ღირებულება. სწორედ ამიტომ იღწვოდა ისე აქტიურად დოკუმენტების შეგროვების, თავმოყრისა და საარქივო ფონდის სახის მისაცემად. 2006 წლის 16 იანვარს 67 წლის ვალერიან ხიმშიაშვილი დამსახურებულ პენსიაზე გავიდა.

დამსახურებულ არქივისტებს შორისაა შესანიშნავი ქალბატონი, პოეტური ნიჭით დაჯილდოებული ენერგიული მუშაკი, სტუმართმოყვარეობით გამორჩეული დიასახლისი, ქართული სუფრის სიამაყე **ნაზი ხიმშიაშვილი**. მნელია ისაუბრო იმ ადამიანის შესახებ, ვისაც სიცოცხლე თავად სიცოცხლეზე მეტად უყვარდა, ოჯახსა და საზოგადოებაში ხალისი შეჰქონდა, ვისაც განსაკუთრებული მეგობრობა და სიყვარული შეემლო, მაგრამ ბედის უკუღმართობის წყალობით ნაადრევად წავიდა წუთისოფლიდან.

ნაზი ხიმშიაშვილი

შუახვევის რაიონის სოფელ ნიგაზეულში დაიბადა ნაზი ხიმშიაშვილი 1962 წლის 9 იანვარს. 1979 წელს დაამთავრა საშუალო სკოლა. 1982 წელს სწავლა გააგრძელა ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო პედაგოგიურ ინსტიტუტში - გეოგრაფია-ბიოლოგიის სპეციალობით, რომლის სრული კურსი დაამთავრა 1987 წელს.

სხვადასხვა დროს იგი მუშაობდა ნიგაზეულის და ახალდაბის საშუალო სკოლებში პედაგოგად, სოცუზრუნველყოფის განყოფილებაში, რაიონულ გაზეთ „ცისკრის“ კორესპონდენტად.

1995-2011 წლებში ნაზი ხიმშიაშვილი შუახვევის რაიონული არქივის დირექტორია. სამსახურეობრივ დახასია-

თება-რეკომენდაციაში ვკითხულობთ: „ნაზი ხიმშიაშვილი დიდი პასუხისმგებლობით ეკიდება სამსახურებრივი და საზოგადოებრივი დავალებების შესრულებას, სისტემატურად იმაღლებს თავისი ცოდნის დონეს, კარგი ავტორიტეტით სარგებლობს რაიონის მოსახლეობასა და შრომით კოლექტივში“ (ასსცსა, ფონდი რ-1041; აღწ.1; საქ.1962).

ლამაზი ოჯახი ჰქონდა. „ერთ სულ და ხორც“ იყვნენ ნაზი და მისი მეუღლე. ასეთ სიყვარულში ზრდიდნენ სამ შვილს: ორ ქალიშვილსა და ვაჟიშვილს. როცა მოვიდა დრო, ბუდიდან აფრენილ ქალიშვილებს სიყვარულითვე დაულოცეს მომავალი, მაგრამ ბედისწერამ სხვანაირად ინება. 2011 წლის 5 აგვისტოს დატრიალებულმა საშინელმა ტრაგედიამ დედა და ახლად ჯვარდაწერილი შვილი სამუდამოდ განაშორა საყვარელ ადამიანებს.

ნაზის ერთი გატაცება ჰქონდა. პოეზია უყვარდა და თვითონაც სცდიდა კალამს. მისი ლექსები დროდადრო იბეჭდებოდა გაზეთებში: „დროშა“, „ცისკარი“, „მთიანეთი“, „გორდა“, „შუახევი“, კრებულში „მთის ყვავილები“. სამწუხაროდ ვერ მოესწრო და ვერ შეიგრძნო პირველი კრებულის გამოცემით გამოწვეული სიხარული, რომელსაც მეტად ნიშანდობლივი სახელწოდება აქვს „ვეღარ დავიცდი“ (2011 წ.).

წინათგრძნობა არ ასვენებდა. რაღაც საშინელის მოლოდინი მოსვენებას უკარგავდა და ეს „რაღაც“ ბოლო ლექსის ბოლო სტროფში ასე გამოხატა ბედს მინდობილმა არქივისტმა და პოეტმა:

„ჩემი გულის კარი ჩაირაზა,
აღარ მსურს დიბა და ფარჩა,
უცებ გაჩერების მიზეზი
აღმოსაჩენი დარჩა“.

შეიძლება მართლაც ამოუხსნელი დარჩა ტრაგედიის დეტალები, მაგრამ ნაზი ხიმშიაშვილი, ალალ-მართალი, გულწრფელი, სტუმართმოყვარე, ოჯახისა და მეგობრების ერთგული მისი მეგობრებისა და კოლეგებისათვის ამოუხსნელი არასოდეს ყოფილა.

საარქივო სამმართველოს არსებობის 90 წლოვან ისტორიაში მრავალმა სახელმა გაიელვა. თითოეულმა მათგანმა თავისი კვალი დატოვა საარქივო დარგის განვითარებაში. დაუვიწყარია საარქივო საქმის შესანიშნავი სპეციალისტების, გულისხმიერი და თავმდაბალი თანამშრომელების: დოდო ჩაჩუას, მაყვალა არობელიძის, თინა მადრაძის, ნატაშა სელიძის, კუკური ჩხარტიშვილის და მრავალი სხვა არქივისტის სახელი. ყველა მათგანის ჩამოთვლა და დახასიათება ვერ ხერხდება, რისთვისაც დიდსულოვნად ვთხოვთ პატიებას. საარქივო სამმართველოს დღესაც ჰყავს გამორჩეული არქივისტები, რომელთა შესახებ თბილ სიტყვებს არ დაიშურებენ ჩვენი მომავალი თაობები.

ზოგიერთისთვის არქივი შეიძლება მხოლოდ საბუთებითა და დოკუმენტებით სავსე შენობაა. იქ მომუშავე ადამიანებისათვის, არქივისტებისათვის კი ის „მეორე ოჯახია“, ადგილია, სადაც ცხოვრების დიდ ნაწილს ატარებენ, სადაც ერთმანეთი შეუთვისებიათ და ამით სამსახურეობრივი ურთიერთობები ხშირად მეგობრულ ურთიერთობებში გადაუზრდიათ.

თაობები იცვლება. უცვლელი უნდა იყოს არქივისტების ურთიერთპატივისცემა და სიყვარული. ამ თვალსაზრისით ჩვენი წინაპრები მისაბამნი იყვნენ ეხლანდელი თაობებისათვის. ასე იყო დღემდე. ვიმედოვნებთ, რომ ურთიერთპატივისცემისა და წინაპართა ღვაწლის დაფასების ეს ღამაზი ტრადიცია არასოდეს წაიშლება.

თაზო X

პრობლემები და პერსპექტივები

1923 წლიდან მოყოლებული არაერთი პრობლემა და მოსაგვარებელი საკითხი მდგარა საარქივო სამმართველოს წინაშე. ათწლეულების განმავლობაში ცენტრალურ სახელმწიფო არქივსა და რაიონულ არქივებს არ გააჩნდათ შენობები და სრულყოფილი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა. ტემპერატურისა და ტენიანობის რეჟიმის დაცვისთვის ფონდსაცავებში არ იყო დამონტაჟებული შესაბამისი მოწყობილობა, არ არსებობდა გათბობის სისტემა, არ იყო უწყვეტი ელექტრომომარაგება, ფართის სიმცირის გამო გადაუწყვეტელ პრობლემად რჩებოდა ახლად მიღებული საარქივო დოკუმენტების განთავსების საკითხი და ა. შ.

დასახელებულ პრობლემათაგან ზოგიერთი საკითხი დადებითად გადაწყდა. მოწესრიგდა მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა, შეკეთდა (ზოგან ახალ შენობაში გადავიდა) რაიონული და ცენტრალური საარქივო დეწესებულებებისათვის განკუთვნილი შენობები, გადაწყდა გათბობასა და უწყვეტ ელექტრომომარაგებასთან დაკავშირებული პრობლემები, თუმცა გასაკეთებელი და მოსაგვარებელი საკითხები ჯერ კიდევ ბევრია.

კვლავაც გადასატრეფია საარქივო დოკუმენტების მოვლისა და შენახვის პრობლემები. **უპირატესად იგი ტემპერატურისა და ტენიანობის რეჟიმის დაცვის საკითხებს ეხება.** საქართველოს მთავრობის მიერ მიღებულმა კანონმა „ისტორიის, კულტურის და ძეგლთა დაცვისა და გამოყენების შესახებ“ - კიდევ უფრო აამაღლა ამ მიმართულებით საარქივო დეწესებულების საზოგადოებრივი ფუნქციები.

საარქივო დოკუმენტების დაცვაში იგულისხმება დოკუმენტების ფიზიკური დაცვა, საქმეთა არსებობისა და მდგომარეობის შემოწმება, განსაკუთრებულად ღირებული დოკუმენტების სადაზღვევო ფონდის შექმნა. სადაზღვევო ფონდის შექმნასთან დაკავშირებულ მეთოდურ და პრაქტიკულ საქმიანობას გააჩნია სპეციფიკა და სირთულეები, რაც მათ ზუსტ განსაზღვრას, მის კომპლექსურობას უკავშირდება. სირთულე დაკავშირებულია იმასთანაც, რომ დღემდე სრულყოფილად არ არის შემუშავებული უნიკალურ და განსაკუთრებულად ღირებულ დოკუმენტთა განსაზღვრის კრიტერიუმები. დაუზუსტებელია არსებული კინოფილმების ხარისხი.

საარქივო სამმართველოსა და მის ტერიტორიულ ორგანოებში დოკუმენტების მოვლისა და შენახვის რეჟიმი ვერ აკმაყოფილებს თანამედროვეობის მოთხოვნებს. დაზიანებისაგან, გარემოს მავნე ზემოქმედებისაგან საარქივო დოკუმენტების დაცვის თვალსაზრისით აუცილებელია ოპტიმალური ტემპერატურულ-ტენიანობითი რეჟიმის დაცვა, ჰაერის კონდიციონირების თანამედროვე სისტემების დამონტაჟება - დოკუმენტთა სახეობების სპეციფიკის შესაბამისად, კლიმატური პირობების ოპტიმიზაციის ღონისძიებები, ჰაერის პარამეტრების რეგულარული გაზომვა შესაბამისი საკონტროლო-საზომი ხელსაწყოების (თერმომეტრები, ჰიგრომეტრები) გამოყენებით, საცავების განმტვერიანება, ანტისეპტიკური ხსნარების საშუალებით სტელაჟების დამუშავება, დეზინფექცია, მწერებისა და სოკოვანი დაავადებების საწინააღმდეგო ღონისძიებანი და ა. შ.

დოკუმენტების დაცვის ღონისძიებებს შორის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ღონისძიებად გვესახება **დაავადებებისა და გამტვერიანებისაგან მათი დაცვა მუყაოს ყუთებში განთავსების გზით**. ჩვენს ფონდსაცავებში მუყაოს ყუთებში დაახლოებით 100 000 საქმეთა ერთეულია განთავსებული, დანარჩენი დოკუმენტები კი შეფუთულია (დაახ-

ლოებით 1000 შეკვრა) ან მოითხოვს შეფუთვას (დაახლოებით 400 000 ს/ე).

დოკუმენტების მუყაოს ყუთებში განთავსება საისტორიო საბუთების დაცვის ყველაზე ოპტიმალური გზაა, მაგრამ ამ შემთხვევაში საჭირო იქნება დამატებითი ფართი და სტელაჟები (ყუთები იჭერს უფრო დიდ ფართს, ვიდრე შეფუთული დოკუმენტები). ერთ ყუთში საშუალოდ თავსდება 6 ს/ე. ამ გაანგარიშებით 100 000 ს/ე-ზე საჭირო იქნება დაახლოებით 17-18 ათასი ყუთი (ცნობისათვის, ერთი მუყაოს ყუთის ღირებულება შეადგენს დაახლოებით 12-13 ლარს). ჩვენს პირობებში ამდენი ყუთების განთავსება სტელაჟებზე ვერ მოხერხდება ფართისა და სტელაჟების სიმცირის გამო. ფართის სიმცირის საკითხის პრაქტიკული გადაწყვეტა შესაძლებელია ფონდსაცავებში რკინის მობილური საარქივო კარადა-თაროების დამონტაჟებით, რომელიც მინიმუმ 50%-ით ამცირებს დაკავებულ ფართობს. დოკუმენტების შენახვისა და დაცვის უზრუნველყოფის ღონისძიებათა სისტემა მოიცავს დოკუმენტების რაციონალურ განლაგებას, კონტროლს მათ მოძრაობასა და ფიზიკურ მდგომარეობაზე, სადაზღვევო ფონდისა და სარგებლობის ფონდის შექმნის მიზნით დოკუმენტების პირების გადაღებას, იმ დოკუმენტების თავდაპირველი ან თავდაპირველთან მიახლოებული თვისებებისა და გარე ნიშნების აღდგენას (რესტავრაციას), რომლებიც დაზიანდა ან დაიშალა.

აჭარის არ საარქივო სამმართველოს ცენტრალური არქივის ფონდსაცავებში დოკუმენტების ეფექტური მოვლა-შენახვისათვის ბოლომდეა მისაყვანი კონდიციონების, ტემპერატურული რეჟიმის პირობების უზრუნველყოფის საკითხები. მნიშვნელოვან ღონისძიებად გვესახება აგრეთვე ათეული წლების წინ დაგებული ლინელიუმის იატაკის შეცვლა, საცავების სანიტარულ-ჰიგიენური მოთხოვნების პირობების გაუმჯობესება.

გადასაწყვეტია კინო-ფოტო-დოკუმენტების საცავში არსებული პრობლემებიც. დაუშვებელია კინოფირებისა და ქაღალდფუძიანი დოკუმენტების ერთად განთავსება, რაც ქმნის ხანძრის გაჩენის რეალურ საშიშროებას (კინოლენტები ხასიათდება თვითაალებადი თვისებებით) და კინო-დოკუმენტების გაუვარვისებას უწყობს ხელს. დაუშვებელია აგრეთვე ფოტოდოკუმენტების საცავში სამუშაო კაბინეტების არსებობა, რადგან იგი შეიცავს ჯანმრთელობისათვის საშიშ ნივთიერებებს. მიზანშეწონილად მიგვაჩნია სადუზინფექციო კამერის შექმნა, ასევე ჩვენს ფონდსაცავებში დაცული ფოტოდოკუმენტების ექსპერტიზა, კინოფირების ვარვისიანობის განსაზღვრა და ვარვისიანი ფირების სათანადო დისკებზე ჩაწერა, თანამედროვე ტექნიკით აღჭურვილი ფოტოლაბორატორიისა და საამკინდო-სარესტავრაციო და მიკროფილმირების ლაბორატორიის მოწყობა, სპეციალური სარესტავრაციო დანადგარის შექმნა, რომლითაც შესაძლებელი იქნება დაზიანებული ქაღალდების აღდგენა და სხვა სარესტავრაციო სამუშაოების შესრულება. ჩვენს პირობებში აღნიშნული სამუშაოები ხორციელდება კუსტარული მეთოდებით, რაც წინააღმდეგობაში მოდის თანამედროვეობის მოთხოვნებთან.

არქივის ერთ-ერთი უმთავრესი ფუნქცია საარქივო დოკუმენტების მოზიდვაა, მაგრამ კერძო ინიციატივით მსგავსი საკითხების მოგვარება შეუძლებელია. საჭიროა აღნიშნული საკითხისადმი სახელმწიფოებრივი დამოკიდებულება. სახელმწიფო უნდა იყოს დაინტერესებული უცხოეთის არქივებსა და წიგნსაცავებში საქართველოს შესახებ არსებული დოკუმენტების მოძიებისა და ჩვენს არქივებში მათი თავმოყრისათვის (თუნდაც ელექტრონული ვერსიის სახით). ამ თვალსაზრისით ბოლო წლებში გადაიდგა გარკვეული ნაბიჯები, რამაც შესაძლებელი გახდა ჩვენი ფონდების გამდიდრება უნიკალური წერილობითი კოლექციებით.

აჭარის არ საარქივო სამმართველოს ცენტრალურ არქივში დაიდო ბინა XVI-XVIII საუკუნეების ოსმალური დოკუმენტების ქსეროასლებმა (1000-მდე დოკუმენტი). სოფის ბიბლიოთეკაში 4000 – ზე მეტი ოსმალური დოკუმენტია დაცული საქართველოს შესახებ. მრავლადაა დოკუმენტები თურქეთის არქივებში, რომელთა ელექტრონული ვერსიების შემოტანა არაა დაკავშირებული დიდ სიძნელეებთან, მაგრამ პრობლემა ისაა, რომ საქართველოში ოსმალური სკოლა თანდათან კვდება. პრაქტიკულად აღრავინ დარჩა ამ დოკუმენტების წამკითხავი. ოსმალური პერიოდის სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორია ძირითადად საგაზეთო პუბლიკაციებს ეფუძნება. ოსმალეთის არქივებში დაცული დოკუმენტები წინათ მიუწვდომელი იყო ქართველი მკვლევარებისათვის, ახლა კი მათ წასაკითხად სპეციალისტთა დეფიციტს განვიცდით. წარმატებული საარქივო საქმიანობისა და წარსულის უკეთ გაცნობისათვის, სასურველია არქივში თურქულ-ოსმალური ენის სპეციალისტის მოძიება და დასაქმება. გამოსავალიც შეიძლება მოიძებნოს: სოფის უნივერსიტეტში არის ოსმალური ენის ძლიერი სკოლა. იქაური კოლეგები გვპირდებიან დახმარებას ოსმალური ენის სპეციალისტის მომზადების საქმეში. საკითხის დადებითად გადაწყვეტის შემთხვევაში არქივი მიიღებს კვალიფიციურ სპეციალისტს, ხოლო სამეცნიერო ბრუნვაში შემოვა უამრავი ახალი საარქივო დოკუმენტი, რომელიც ნათელს მოჰფენს ოსმალური პერიოდის სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორიის დღემდე უცნობ თუ ნაკლებად ცნობილ საკითხებს.

საქართველოს შესახებ საარქივო დოკუმენტები დაცულია ინგლისის, იტალიის, ეგვიპტის, ამერიკის, არგენტინის და სხვა ქვეყნების არქივებში, რომელთა ასლების შემოტანა ჩვენი საარქივო დაწესებულების გადაუდებელ ამოცანად გვესახება.

ერთ-ერთი უნმიშენელოვანესი საკითხია აგრეთვე არქივის თანამშრომელთა შრომის ორგანიზაციის საკითხების მოგვარება. საარქივო დაწესებულება სპეციფიკური ორგანიზაციაა. შესაბამისად, თანამშრომელთა შრომის ორგანიზაციის ცალკეული საკითხები რეგულირდება შესაბამისი კანონმდებლობით. რესტავრაციის ლაბორატორიის, დაკომპლექტებისა და დოკუმენტების სამეცნიერო-ტექნიკური დამუშავების, კინოვიდეო, ფოტოფონო საცავის, ტერიტორიული ორგანოების, ფონდსაცავების, ასლის გადამღებ და კომპიუტერულ დანადგარებზე მომუშავე თანამშრომელთა მუშაობა ითვლება ჯანმრთელობისათვის მავნე სამუშაოდ. საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის 2007 წ. 3 მაისის 2147/ნ ბრძანების („მძიმე და მავნე საშიშროებიან სამუშაოთა ნუსხის დამტკიცების შესახებ“) მიხედვით ასეთ სამუშაოებად მიჩნეულია: ფილმის ასლების დაკომპლექტება, ნეგატივიან მასალებზე მუშაობა, კინოფირების კონტროლი, მემონტაჟე, ფილმის პირების რესტავრირება, ასლის გადამღებ და კომპიუტერულ ტექნიკაზე მუშაობა, წიგნის ჰიგიენის დაცვა და რესტავრაცია და სხვა სამუშაოები (თავი მე-14, 21-ე, მუხლი 51-54).

წერილობითი დოკუმენტების დასუფთავება მოითხოვს ქიმიური ნივთიერებების გამოყენებას. ორგანიზაციებიდან შემოსულ დოკუმენტებს უტარდება სადეზინფექციო სამუშაოები, რისთვისაც გამოიყენება ჯანმრთელობისათვის მავნე ნივთიერებები და სხვა ანტისეპტიკები. ყოველივე ეს მოითხოვს გარკვეულ შედაგათებს და მოქნილ სამუშაო გრაფიკს, კერძოდ, 7 საათიან სამუშაო დღეს და უფასო რძის ან ტოლფასოვანი კვების პროდუქტების გაცემას, რაც მოქმედებდა საბჭოთა პერიოდში (იხ. სსრ კავშირის ჯანდაცვის მინისტრის 1987 წ. 4 ნოემბრის 4430-87 ბრძანება).

არქივში არსებული პრობლემების მოსაგვარებლად ბოლო წლებში გადაიდგა გარკვეული ნაბიჯები, გაუმჯობესდა მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა, განახლდა მუნიციპალური არქივების შენობები და აღიჭურვა თანამედროვე ავეჯითა და კომპიუტერული ტექნიკით. 2014 წლის დასაწყისში საარქივო სამმართველოს დიგიტალიზაციის განყოფილებას შეემატა ახალი, კეთილმოწყობილი კაბინეტი, შემოტანილი იქნა ინვენტარი, დიგიტალიზაციისათვის სპეციფიკური ახალი ტექნიკა. სადაზღვევო ფონდების შესაქმნელად მიმდინარეობს ქაღალდსაფუძვლიანი საარქივო დოკუმენტების ელექტრონულ მატარებელზე გადატანა, გაუმჯობესდა სამუშაო პირობები, თუმცა კვლავაც რჩება გარკვეული პრობლემები, რომელთა გადაჭრა უახლესი წლების პერსპექტივას განეკუთვნება.

არქივის ცხოვრებაში მომხდარ სასიკეთო ცვლილებებს ხელი შეუწყო იმ სამუშაო და კეთილმოსურნეობის ატმოსფერომ, რომელიც აქ შეიქმნა ბოლო წლების განმავლობაში. ამან ასახვა ჰპოვა სამმართველოს თითოეული სტრუქტურული ქვედანაყოფის ცხოვრებაში. წმინდა საარქივო საქმიანობის პარალელურად მიმდინარეობს აქტიური სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობა. აქ იწვევენ საზოგადოების თვალსაჩინო წარმომადგენლებს - ცნობილ მეცნიერებს, მწერლებს, პოეტებს, აწყობენ გამოფენებს, პრეზენტაციებს, ფონდების მიმოხილვებს, რომლებიც პერიოდულად შექდება მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებით.

ბოლოსიტყვაობა

საქართველოში საარქივო საქმის განვითარების ისტორიის საწყის თარიღად მიჩნეულია 1920 წლის 23 აპრილი, როცა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამფუძნებელმა კრებამ მიიღო კანონი რესპუბლიკის ცენტრალური სამეცნიერო არქივის დაარსების შესახებ. აჭარაში კი დოკუმენტსაცავის ოფიციალურად ჩამოყალიბებამ სამი წლით გადაიწია. 1923 წლის 11 აპრილს აჭარის ასსრ სახკომსაბჭოს პრეზიდიუმმა განიხილა განათლების კომისარიატის მიერ წარდგენილი პროექტი „არქივის ორგანიზაციისა და ცენტრალიზაციის შესახებ“ და დაადგინა საარქივო სამმართველოს შექმნა.

დღეისათვის აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობის საქვეუწყებო დაწესებულება - საარქივო სამმართველო ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი დოკუმენტსაცავი და სამეცნიერო ორგანიზაციაა საქართველოში, სადაც ინახება 1878 წლის შემდგომი პერიოდის სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორიის ამსახველი მეტად საინტერესო და უნიკალური დოკუმენტები (2325 ფონდის 665 664 საქმე).

არქივმა ჩამოყალიბების დღიდან არაერთხელ განიცადა სტრუქტურული ცვლილება. ასეთი ცვლილებები განსაკუთრებით გახშირდა 1990-იანი წლებიდან. დაუსრულებელი სტრუქტურული ცვლილებები და რეორგანიაციები ქმნიდა ფსიქოლოგიურ დაძაბულობას, ამკვიდრებდა არასტაბილურობის განცდას, რაც ცხადია უარყოფითად მოქმედებდა საარქივო დარგის განვითარებაზე. მიუხედავად ამისა, საარქივო სამმართველოს არ შეუჩერებია მუშაობა საარქივო საქმის მართვის, საქმისწარმოების სრულყოფის და საარქივო ფონდის განვითარებისათვის ზრუნვის თვალსაზრისით. ყოველწლიურად იზრდება და უმჯობესდება საქ-

მეთა ყდაში ჩასმა-ჩაკერების, მარტივი რესტავრაციის, განსაკუთრებული ღირებულების მქონე დოკუმენტების გამოვლენის, დოკუმენტების არსებობისა და მდგომარეობის შემოწმების, საინფორმაციო საძიებო სისტემის შექმნის, ანაწერების გადამუშავების, მიზნობრივი ექსპერტიზის, მეცნიერულ-ტექნიკური დამუშავების, დოკუმენტების გამოყენების, დიგიტალიზაციისა და სხვა სამუშაოების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მაჩვენებლები.

აღნიშნული სამუშაოების შესრულების პარალელურად მიმდინარეობს აქტიური სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობა, რომელიც იგეგმებოდა და იგეგმება იმ პრობლემატიკაზე, რომლებსაც გააჩნიათ ისტორიული, დარგთაშორისი, დარგობრივი თუ ლოკალური სამეცნიერო და პრაქტიკული ღირებულება. აქტიური სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობა წარმოებს არქივმცოდნეობის, დოკუმენტმცოდნეობის, არქეოგრაფიის, სამეცნიერო-საინფორმაციო და ზოგადად ისტორიული კვლევების მიმართულებით. არქივში მიმდინარეობდა და მიმდინარეობს აგრეთვე საინტერესო კვლევები სახელმწიფო დაწესებულებების, საზოგადოებრივი ორგანიზაციების ისტორიის, ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფის ისტორიის, წყაროთმცოდნეობისა და დამხმარე საისტორიო დისციპლინების მიმართულებით, ყოველწლიურად ტარდება ადგილობრივი და საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციები, იბეჭდება სამეცნიერო კონფერენციის მასალების კრებულები, საარქივო სამმართველოს ჟურნალი „არხეიონი“.

საარქივო სამმართველო აქტიურად ეხმიანებოდა და ეხმიანება ქვეყანაში მიმდინარე საზოგადოებრივ პროცესებს, ატარებს სხვადასხვა სახის ღონისძიებებს, იხსენებს ღვაწლმოსილ არქივისტთა დამსახურებას, თანამშრომლობს მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებთან.

განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია უცხოეთის საარქივო დაწესებულებებთან ურთიერთობებისა და თანამ-

შრომლობის მიზნით საარქივო სამმართველოს მიერ გატარებული ღონისძიებები. გაფორმდა ურთიერთთანამშრომლობის მემორანდუმები სოფიის, ბლაგოვეგრადის, შვედეთის, ოდესის, გრაცის სამხარეო არქივებთან, სოფიის კირილესა და მეთოდეს სახელობის ეროვნულ ბიბლიოთეკასთან. აღნიშნულმა ღონისძიებებმა განაპირობა ზემოთდასახელებული დაწესებულებებიდან საქართველოს შესახებ არსებული დოკუმენტების ელექტრონული ვერსიების შემოტანა.

დღეის მდგომარეობით საარქივო სამმართველოში ტერიტორიული არქივების ჩათვლით დაცულია 2356 ფონდის 670 222 საქმეთა ერთეული, მათ შორის მუდმივად შესანახი - 2300 ფონდის 626668 საქმეთა ერთეული, პირადი წარმოშობის - 53 ფონდის 2826 შესანახი ერთეული, კინო-ფოტო-ფონო დოკუმენტების 19736 საქმეთა ერთეული, სამეცნიერო - ტექნიკური 3 ფონდის 18279 შ/ერთეული, და განსაკუთრებულად ღირებული 19 536 შ/ერთეული. არქივის ფონდსაცავებში დაცული დოკუმენტების რაოდენობა ყოველწლიურად იზრდება.

ARCHIVES ADMINISTRATION OF AJARA (1923-2015)

Archive is a documentary memory of a nation. It covers country's history and its adventure. Archives is the most precious treasure; experience and empirical knowledge of people, collected throughout thousands of years are accumulated in historical, legal, demographic and other materials.

Documentary repositories – archival institutions are subject of special attention in every country. It always was and will highly important for the state.

Sub-department of Ajara Autonomous Republic Government – Archives Administration is one of the most important document repository and scientific organization in Georgia; very interesting and unique documents, reflecting South-west Georgia's history from the period 1878 are kept. All these documents are available for interested persons. Working with these documents has become easier, scientific data system is created together with a guide, thematic cards, compiled lists of references, thematic reviews. Now is going active working on documents for digitalization.

History of Archival case development in Georgia is considered to take its start on April 23, 1920, when founder council of Democratic Republic of Georgia passed a law on establishing Central Scientific Archive of Republic. The official establishment of the document repository in Ajara was postponed for three years. On April 11, 1923 the Presidium of the Council of People's ASSR discussed the draft “About Organization and Centralization of Archive” submitted by the Commissioner of Education and has ruled establishment of Archives Administration.

Since the day of its establishment Archive underwent though several structural change. Such changes became more frequent from the 1990s. Endless structural changes and reorganizations caused psychological tension, bringing a sense of instability, which obviously had a negative effect on the development process of the archive. However, Archives Administration continued to work on the managerial issues of Archives, for improving case management and development of archival fund. Insertion of documents in the cover, simple restoration, revealing of a special valuable documents, examination of existence and condition of such documents, creation of informational search system, description processing, targeted expertise, scientific and technical development, the utilization of documents, digitalization and other quantitative and qualitative characteristics works – all these procedures are improved and increased on early bases.

In parallel to these works, active scientific-research works are in the process, which were aimed and still are aimed on those problems, which have historical, interdisciplinary, sectoral and local scientific or practical value. Active research work is carried in the direction of archives expert, documents, scientific information and general historical research. Interesting studies in the direction of State Institutions, history of public organizations, history of administrative-territorial division, source studies and auxiliary historical disciplines were taking place and are still conducted in Archives. Local and international scientific conferences are held on annual bases, conference materials books, Archives Administration magazine - „Archeion” are published.

Archives Administration actively monitors current public processes in the country, holds a variety activities, recalls honored archivist's merit, and collaborates with mass-media.

Particular attention should be paid to the measures taken by Archives Administration in order to establish relationship and cooperation with foreign archival institutions. Memorandums of Understanding were signed with Sofia, Blagoevgrad, Sweden, Odessa, Graz regional archives, Cyril and Methodius National Library in Sofia. As a result of these measures electronic versions of documents concerning Georgia were brought from above listed institutions.

As of today, there are 670 222 units of 2356 fund, including permanent storage – 626668 units of 2300 fund, private – 2826 units of 53 fund, cinema-photo-audio documents – 19736 units, scientific-technical – 18279 units of 3 fund, and especially valuable 19536 units are preserved in Archives Administration, including territorial archives. The number of documents kept in the archives repositories increases every year.

აჭარის საბრძოლო სამმართველო ფოტოლოკუმენტაჟი

ბამოყენებული წყაროები და ლიტერატურა:

ა. საარქივო დოკუმენტური წყაროები:

1. სუიცსა (საქართველოს უახლესი ისტორიის ცენტრალური სახელმწიფო არქივი) ფ.335, ან.1, საქმე №7, 11;
2. სუიცსა, ფ. 335, საქმე №63, ან. 1, ფურც. 14, 22, 23, 147, 149, 150, 151, 152;
3. ასსცსა (აჭარის საარქივო სამმართველოს ცენტრალური სახელმწიფო არქივი) ფონდი ი-1, საქმეები №115, 140, 141, 205, 242, 275, 480, 557, 642;
4. ასსცსა, ფონდი ი-6, საქმე №13;
5. ასსცსა, ფონდი ი-6, ან.1, საქმე №199, ფურც.1-94;
6. ასსცსა, ფონდი ი-7, ან. 1, საქმე №524, ფურც. 2;
7. ასსცსა, ფონდი ი-7, ან. 1, საქმე №633, ფურც. 7;
8. ასსცსა, ფონდი ი-10, საქმე №41, 47, 58;
9. ასსცსა, ფონდი ი-16. საქმე №18;
10. ასსცსა, ფონდი ი-30, საქმე №12;
11. ასსცსა, ფონდი ი-67, ან.1, საქმე №13, 14, 15
12. ასსცსა, ფონდი ი-81, საქმე №1, 2, 4;
13. ასსცსა, ფონდი ი-82, საქმე №18, 20, 33, 34;
14. ასსცსა, ფონდი ი-83. ტ.1. საქმე №1, 2, 3;
15. ასსცსა, ფონდი ი-84. საქმე №1, 13;
16. ასსცსა, ფონდი ი-85. საქმე №9, 10, 11, 14, 15;
17. ასსცსა, ფონდი რ-1, ან. 1, საქმე №23, 40, ფურც. 91, 104;
18. ასსცსა, ფონდი რ-2, ან.1, საქმე №12, ფურც. 4;
19. ასსცსა, ფონდი რ-2, საქმე №14, ფურც. 120;

20. ასსცსა, ფონდი რ-2, ან. 1, საქმე№23, ფურც. 158, 163, 166, 167;
21. ასსცსა, ფონდი რ-4; ან.1; საქმე №952; ფურც.40;
22. ასსცსა, ფონდი რ-5, საქმე №36, ფურც. 4;
23. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან. 1, საქმე №1. ფურც.2,3, 23;
24. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან. 1, საქმე №3, ფურც.1, 6;
25. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან. 1, საქმე №9, ფურც. 2, 6, 58;
26. ასსცსა, ფონდი რ- 89, ან. 1. საქმე №10, ფურც. 36;
27. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან. 1, საქმე №13, ფურც. 1-54;
28. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან.1, საქმე №17, ფურც. 23;
29. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან. 1, საქმე №45 ა, ფურც.3, 4;
30. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან. 1, საქმე №50, 51, 63;
31. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან. 1, საქმე №50, ფურც 55;
32. ასსცსა, ფონდი რ-89, КНИГА УЧЕТА ПОСТУПЛЕНИЙ ДОК. МАТЕРИАЛОВ», N 1.;
33. ასსცსა, ფონდი რ-89; ან. 1, საქმე №65; ფურც. 1,9;
34. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან. 1, საქმე№68, ფურც. 5-6, 75, 116;
35. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან. (7)1, საქმე №72 ბ. მ. თავადის სადიპლომო ნაშრომი;
36. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან. 1, საქმე №74;
37. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან. 1, საქმე№112, ფურც. 9;
38. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან.1, საქმე №117;
39. ასსცსა, ფონდი რ-89, საქმე№162, ფურც. 1;
40. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან.1, საქმე №221;
41. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან. 1, საქმე №307-308;
42. ასსცსა, ფონდი რ-89, საქმე№315, ფურც.17;
43. ასსცსა, ფონდი რ-89, საქმე №359ა. ფურც 1, 2, 3;
44. ასსცსა, ფონდი რ-89, საქმე №372, ფურც. 1;
45. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან. 1, საქმე №388, ფურც. 1, 2, 3;

46. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან. 1, საქმე №396, ფურც. 7;
47. ასსცსა, ფონდი რ-89, საქმე №407 ფურც. 1;
48. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან. 1, საქმე №408, ფურც.1;
49. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან 1, საქმე №429, ფურც 3;
50. ასსცსა, ფონდი რ-89, საქმე №492, ფურც. 1, 2, 3;
51. ასსცსა, ფონდი რ-89,ან. 1, საქმე№517, ფურც. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7;
52. ასსცსა, ფონდირ-89, საქმე №519 ფურც. 2, 3, 4, 5, 6;
53. ასსცსა, ფონდი რ-89, საქმე №531, ფურც. 1, 2 ;
54. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან. 1, საქმე №629, ფურც. 1, 2,3,4;
55. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან. 1 საქმე №759 ა;
56. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან 1, საქმე№674, ფურც. 1, 48, 49;
57. ასსცსა, ფონდი რ-89, საქმე №794, ფურც. 4, 5, 19, 25, 32, 40, 41, 88;
58. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან. 1, საქმე №795, ფურც. 14-15;
59. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან. 1, საქმე №806, ფურც. 1,2,3;
60. ასსცსა, ფონდი რ-89, საქმე №809, ფურც. 1, 2, 3;
61. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან. 1, საქმე №848, ფურც. 1, 2, 3, 4;
62. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან. 1, საქმე№849, ფურც. 45,46;
63. ასსცსა, ფონდი რ-89, ან. 1, საქმე №871, ფურც. 1,2,3;
64. ასსცსა, ფონდი რ-89, საქმე №1525, ფურც. 9;
65. ასსცსა, ფონდი რ-271, საქმეები: №2, 4, 5, 7, 9;
66. ასსცსა, ფონდი რ-332; ან.1; საქმე №226;
67. ასსცსა, ფონდი რ-497, ან.1, საქმე №1, ფურც.38;
68. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან.1, საქმე №3, ფურც.1-15;
69. ასსცსა, ფონდი რ-497, ან. 1, საქმე №4, ფურც.1;
70. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან 1,საქმე№10, ფურც. 1, 4;

71. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან.1, საქმე№21, ფურც.2;
72. ასსცსა, ფონდი რ-1041; საქმე №22;
73. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან.1, საქმე №45, ფურც.1;
74. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან. 1, საქმე №46, ფურც. 3;
75. ასსცსა, ფონდი რ-1041; ან. 1;საქმე №161, ფურც. 3;
76. ასსცსა, ფონდი რ-1041,ან. 1, საქმე№206, ფურც. 2;
77. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან. 4, საქმე №318, ფურც. 14;
78. ასსცსა, ფონდი რ-1041, საქმე №428, ფურც. 3;
79. ასსცსა, ფონდი რ-1041, საქმე №487, ფურც.1, 3, 12;
80. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან. 1, საქმე 1512, 1701;
81. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან. 1, საქმე№1512, ფურც. 2, 3;
82. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან. 1, საქმე №1513, ფურც. 12;
83. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან 1, საქმე№ 1514, ფურც.1, 3, 16, 32;
84. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან 1, საქმე №1529, ფურც. 7, 19;
85. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან 1, საქმე №1742. ფურც. 3, 18-19;
86. ასსცსა, ფონდი რ-1041, საქმე№1559, ფურც. 11;
87. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან 1, საქმე №1761,ფურც. 8, 9;
88. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან 1,საქმე №1773, ფურც. 1;
89. ასსცსა, ფონდი რ-1041, საქმე №1784, ფურც. 16-17, 20;
90. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან 1, საქმე №1799 ა. ფურც. 5;
91. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან. 1. საქმე №1826. ფურც. 45, 184, 196;
92. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან. 1, საქმე №1868, ფურც. 9, 10;
93. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან1, საქმე №1869, ფურც. 12;

94. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან.1, საქმე №1871, ფურც. 1, 2, 8, 24,25,26, 36, 38,39, 60, 89, 105, 106, 133, 160, 161, 174, 175, 305;
95. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან.1, საქმე №1882,ფურც.13;
96. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან 1, საქმე №1883, ფურც. 3, 18, 19, 40, 56, 58, 85, 118;
97. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან. 1, საქმე №1974, ფურც.17, 28, 52;
98. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან. 1, საქმე №1976, ფურც.44, 56, 57, 71;
99. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან. 1, საქმე №1997, ფურც. 60-71,123;
100. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან. 1, საქმე №2009, ფურც. 5;
101. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან. 1, საქმე №2009, ფურც. 34;
102. ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან. 1. საქმე №2060;
- 103.ასსცსა, ფონდი რ-1041, ან. 1, საქმე №2062, ფურც.1;
104. ასსცსა, ფონდი - 5, ან.1, საქმე №49, ფურც.1-14;
105. ასსცსა, ფონდი - 7, ან. 1, საქმე №249, ფურც. 45;
106. ასსცსა, ფონდი - 84, ან. 1, საქმე №1272, ფურც. 55;
107. ასსცსა, ფონდი -170, ან.1, საქმე №133, ფურც. 88;
108. ასსცსა, ფონდი - 170, ან.1, საქმე №220, ფურც. 323;
- 109.ასსცსა, ფონდი - 170, ან. 1, საქმე №546, ფურც. 33;
- 110.ასსცსა, ფონდი - 982, ან. 1, საქმე №3, ფურც. 65.

ბ. ლიტერატურა:

1. ახვლედიანის., სახალხო-განმათავისუფლებელი ბრძოლის ისტორიიდან სამხრეთ დასავლეთ საქართველოში, ბათ., 1956;
2. ახვლედიანის., საბჭოთა ხლისუფლების დამყარება აჭარაში (1917-1921), ბათ. 1971;
3. ბარამიძე ი., საადგილმამულო ურთიერთობათა XIX ს. 70-80 იანი წლების ისტორიიდან სამხრეთ დასავლეთ საქართველოში, ბათ. 1999;
4. ქართულ-რუსულ-ოსმალური ურთიერთობები XIX ს. I მესამედში, ბათ. 2005;
5. ბათუმი და მისი შემოგარენი, ბათ. 1906;
6. ბათუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათ. 2001;
7. ბრძოლა სოციალისტური ინდუსტრიალიზაციისა და სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციისათვის აჭარაში, დოკუმენტებისა და მასალების კრებული, 1926-1932 წწ., ბათ., 1980;
8. გერსამია ს., მემედ აბაშიძე, ბათუმი, 1960;
9. გოგოლიშვილი თ., საზოგადოებრივ პილიტიკური მოძრაობა ბათუმის ოლქში 1910-1918, ბათ. 1999;
10. გოგოლიშვილი თ., ბათუმის ოლქი 1908-1914 წლებში, ბათ. 1998;
11. გოგოლიშვილი თ., სოციალური და ეროვნული მოძრაობა სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოში 1900-1921 წლებში, ბათ. 2005;
12. გოგოლიშვილი თ., სახალხო-განმათავისუფლებელი მოძრაობა გურიასა და ბათუმის ოლქში 1905-1907 წლების რევოლუციის დროს, ბათ. 2003;
13. დუმბაძე ს., აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში, ბათ 2006;
14. დუმბაძე ს., საბედისწერო მგზავრობა“ თბ. 2007;
15. დუმბაძე ს., „სახელოვანი ხიხანელი“, თბ. 2008;

16. ზოსიძე ნ., „პოლიტიკური სიტუაცია და ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა აჭარაში 1918-1920 წწ. „ბათ. 1995;
17. თავაძე მ., აჭარის ასსრ-ს ცენტრალური სახელმწიფო არქივის ისტორია, სადიპლომო ნაშრომი, ბათ. 1967;
18. თურმანიძე ო., სოციალურ-ეკონომიკური ვითარება აჭარაში ომისშემდგომ პერიოდში (1946-1980 წწ.), ბათუმი, 2005;
19. კაკაბაძე ს., ქართული სახელმწიფოებრიობის გენეზისის საკითხები, „საისტორიო მოამბე“, I, ტფ., 1924;
20. კარასევა ა., „აჭარის ასსრ ცენტრალური სახელმწიფო არქივი“, სადიპლომო ნაშრომი, ხელნაბეჭდი (რუსულად). ბათუმი 1961;
21. ლოლაშვილი ი., ქართული წიგნისა და მწერლობის საწყისებთან, თბ. 1978;
22. „მეგზური“, ბათუმი 2003 (ხელნაბეჭდი);
23. მესხია ე., „სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორიიდან,, ბათ. 1997
24. მესხია ე., „საქართველოს ერთიანობის მედროშე“, ბათ. 1999;
25. მესხია ე., საქართველოს ერთიანობისთვის ბრძოლაში“, ბათ. 2004;
26. მაკარაძე ვ., გამონათლევის გამონათება, ბათ. 2006;
27. მირიანაშვილი ნ., იტრიაშვილი მ., აჭარის არქივის შექმნის ისტორიიდან. სამხრეთ-დასავლეთ საქართველო (ისტორია, არქეოლოგია, ეთნოლოგია), II საერთაშორისო კონფერენციის მასალები, თბ.2012;
28. მროველი ლ., „ცხოვრება მეფეთა“, ქართული მწერლობა, ტ. I, თბ. 1987;
29. საქართველოს არქივები“ ცნობარი;
30. სამეცნიერო-საინფორმაციო ბიულეტენი, N 27-28, თბ. 1975;

31. საქართველოს რესპუბლიკის კანონი ეროვნული სა-
არქივო ფონდის შესახებ, თბ.1995;
32. სახელმწიფო არქივის მუშაობის ძირითადი წესები,
თბ.1988;
33. სურგულაძე აბ., ბათუმის ისტორიისათვის, აჭარის
მოსახლეობის ყოფისა და კულტურის საკითხები,
თბ. 1965;
34. სურგულაძე აბ., სიორიძე მ., პორტო-ფრანკო ბათუმ-
ში, ბათ. 1996;
35. სიორიძე მ., საქართველოს დამოუკიდებლობის კომი-
ტეტი (1914-1918 წწ.), ბათ. 1998;
36. სიორიძე მ., სამხრეთ-დასავლეთ საქართველო 1914-
1918 წლებში, ბათ. 2002;
37. ფუტყარაძე თ., ქიქავა ნ., საარქივო სამმართველოს
სათავეებთან, „არხეონი“ III, ბათ. 2012;
38. ქართული მწერლობა, ტ. I, თბ. 1987;
39. ქართული ისტორიული საბუთების კორპუსი, წიგნი
I, თბ. 1984;
40. ქურიძე შ., მხატვრული სიტყვის განვითარება აჭარა-
ში, ბათუმი 1970;
41. შერვაშიძე ხ., საარქივო დაწესებულების ისტორიის
ზოგიერთი საკითხი. „არხეონი“ I, ბათ. 2011;
42. ჩიტაია გ., შრომები, IV, თბ., 2001;
43. ჩიქოვანი ლ., ცეცხლაძე ნ., რეაბილიტაცია, ბათ. 1990;
44. ცივაძე ე., ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის განვი-
თარება აჭარის ასს რესპუბლიკაში, ბათუმი, 1970 წ;
45. ცეცხლაძე შ., აჭარის არ ქალაქების და დაბების ქუ-
ჩათა ძველი და ახალი სახელწოდებები, ბათ. 2008;
46. ჯავახიშვილი ი., ქართული სიგელმცოდნეობა ანუ
დიპლომატიკა, ტფ. 1926;
47. ჯავახიშვილი ი., ქართული დამწელობათმცოდნეობა
ანუ პალეოგრაფია, თბ. 1949.

სარჩევი

1. შესავალი (თამაზ ფუტკარაძე) 3

თავი I

საარქივო საქმის ბანკოთარება აჭარაში.....8

- §1. წერილობითი დოკუმენტებისა და ნივთიერი მასალის შენახვის ტრადიციები საქართველოში (ქეთი იაკობაძე).....8
- §2. დოკუმენტური მასალების მდგომარეობა აჭარაში საარქივო დაწესებულების ჩამოყალიბებამდე (თამაზ ფუტკარაძე, ნატო ქიქავა) 13
- §3. აჭარის ცენტრალური სახელმწიფო არქივი საბჭოთა პერიოდში 18
- ა. აჭარის ცენტრალური სახელმწიფო არქივის ჩამოყალიბება. დოკუმენტების დაკომპლექტების პირველი ღონისძიებები (თამაზ ფუტკარაძე)..... 18
- ბ. არქივარიუსის თანამდებობების შემოღება და საარქივო განყოფილებების ფორმირება. ფონდების მოწესრიგებასთან დაკავშირებული სირთულეები (თამაზ ფუტკარაძე).....36
- გ. რეორგანიზაცია და სტრუქტურული ცვლილებები, დოკუმენტების კატალოგიზაცია, დოკუმენტური მასალების ერთიანი კლასიფიკაციის სქემა (თამაზ ფუტკარაძე).....45

თავი II

აჭარის არქივი დამოუკიდებელი საქართველოს პერიოდში.....53

- § 1. სტრუქტურული რეორგანიზაცია. სახელმწიფო სამეცნიერო-საწარმოო გაერთიანება „მემატიანე“ (თამაზ ფუტკარაძე).....53
- § 2. აჭარის არ საარქივო სახელმწიფო დეპარტამენტი.

დოკუმენტების რესტავრაციისა და მიკროფილმირების რესპუბლიკური ლაბორატორია (თამაზ ფუტკარაძე).....	59
§ 3. აჭარის არ მთავრობის საქვეუწყებო დაწესებულება - საარქივო სამმართველო (თამაზ ფუტკარაძე).....	67

თავი III

საარქივო დოკუმენტების განთავსების პრობლემა (თამაზ ფუტკარაძე).....	93
---	----

თავი IV

საარქივო დოკუმენტებით უზრუნველყოფა და აღრიცხვა	121
§ 1. სამეცნიერო- ტექნიკური დამუშავება-დაკომპლექტება (ნაზი შარაშიძე).....	121
§ 2. საექსპერტო-შემმოწმებელი კომისია (დოდო შუშანიძე).....	126
§ 3. სამეცნიერო-საცნობარო აპარატი (მაია რურუა).....	135

თავი V

დოკუმენტური მასალების უმადგენლობა და შინაარსი. დოკუმენტების გამოყენება	143
§ 1. ისტორიული ფონდები (ნათია ბერიძე).....	143
§ 2. პარტიული ფონდები (ნაზი ნაგერვაძე).....	158
§ 3. პირადი ფონდები (მზია სურმანიძე).....	166
§ 4. კინო-ფოტო-ფონო ფონდები (გუგული პატარიძე)...	169
§ 5. განსაკუთრებულად ღირებული და სადაზღვევო ფონდები (ელგუჯა ჩაგანავა, ეთერ ნათელაძე).....	190
§ 6. ბიბლიოთეკა (ინგა ფაცურეიშვილი).....	194
§ 7. საარქივო დოკუმენტური პირველწყაროები მკვლევართა სამეცნიერო შრომებში (თამაზ ფუტკარაძე).....	204

თაზო VI

სამეცნიერო-კვლევითი და მეთოდური საქმიანობა..224

- § 1. სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობა (თამაზ ფუტკარაძე).....224
- § 2. სამეცნიერო კონფერენციები (თამაზ ფუტკარაძე).242
- § 3. მეთოდური მუშაობა (თამაზ ფუტკარაძე) 252

თაზო VII

საზოგადოებასთან ურთიერთობა, საარქივო საქმის პროპაგანდა (თამაზ ფუტკარაძე).....255

თაზო VIII

საერთაშორისო ურთიერთობები.....292

- § 1. თანამშრომლობა უცხოეთის საარქივო დაწესებულებებთან (თამაზ ფუტკარაძე, ნატო ქიქავა).....292
- § 2. უცხოეთის არქივებიდან სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს შესახებ არსებული საარქივო დოკუმენტების ასლების შემოტანის ორგანიზაცია (თამაზ ფუტკარაძე) 302

თაზო IX

ისინი ძმინდნენ საარქივო დარბის ტრადიციებს (მანია რურუა).....321

თაზო X

პრობლემები და პერსპექტივები (ელგუჯა ჩაბანაშა).....375

- ბოლოსიტყვაობა 382
- Archives administration of ajara (1923-2015).....385
- საარქივო სამმართველო ფოტოდოკუმენტებში.....388
- გამოყენებული წყაროები და ლიტერატურა.....401

გამომცემლობა „უნივერსალი“

თბილისი, 0179, ი. ჯავახიშვილის გამზ. 19, ☎: 2 22 36 09, 5(99) 17 22 30

E-mail: universal@internet.ge